

Міністерство освіти і науки України
ДВНЗ «Ужгородський національний університет»
Філологічний факультет
Кафедра української мови

Анастасія Вегеш

МЕТОДИКА ВИКЛАДАННЯ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ

Навчально-методичний посібник

для здобувачів вищої освіти галузі знань **01 Освіта / Педагогіка** спеціальності **014 Середня освіта** предметної спеціальності **014.01 Середня освіта (Українська мова і література)** освітньої програми **Українська мова і література. Зарубіжна література** та освітньої програми **Українська мова і література. Англійська мова і література.**

Ужгород – 2023

ББК Ш 141.14-314
УДК 811.161,2'373.2
В – 32

Вегеш А.І. Методика викладання української мови. Методичні матеріали до практичних занять для здобувачів вищої освіти галузі знань 01 Освіта / Педагогіка спеціальності 014 Середня освіта предметної спеціальності 014.01 Середня освіта (Українська мова і література) освітньої програми Українська мова і література. Зарубіжна література та освітньої програми Українська мова і література. Англійська мова і література. Ужгород, 2023. 71 с.

Методичний посібник адресований здобувачам 3–4 курсів, які вивчають дисципліну «Методика викладання української мови» відповідно до навчального плану. Пропонований методичний посібник допоможе студентам готуватися до практичних занять, формувати навички професійної комунікації, удосконалювати культуру педагогічного мовлення, творче мислення, мотивувати й скеровувати поведінку особистості.

У методичному посібнику вміщено програму навчальної дисципліни, теми та плани практичних занять із теоретичними питаннями і практичними завданнями. До кожної з тем подано перелік тем рефератів та наукових повідомлень, список літератури. У кінці посібника запропоновано тестові завдання.

Рецензенти:

Паніш В.А., доктор філологічних наук, доцент кафедри української мови УжНУ;

Філак І.Я., кандидат філологічних наук, доцент кафедри української мови УжНУ

Відповідальний за випуск:

Венжинович Н.Ф., доктор філологічних наук, професор кафедри української мови УжНУ

Рекомендовано до друку вченою радою філологічного факультету Ужгородського національного університету, протокол № 8 від 15 червня 2023 року

© Вегеш А.І., 2023 р.

© Ужгородський національний університет, 2023 р.

ЗМІСТ

Вступ.....	4
Програма навчальної дисципліни.....	6
Плани практичних занять з методики викладання української мови	
Практичне заняття 1. Методика викладання української мови як наука і навчальна дисципліна.....	8
Практичне заняття 2. Роль української мови в реалізації концепції національної освіти в Україні.....	11
Практичне заняття 3. Зміст і організація навчання української мови в закладах загальної середньої та фахової передвищої освіти	15
Практичне заняття 4. Методи і прийоми навчання української мови.....	17
Практичні заняття 5–6. Сучасний урок української мови.....	21
Практичне заняття 7. Методика навчання фонетики й орфоепії.....	24
Практичне заняття 8. Особливості засвоєння лексики та фразеології	29
Практичні заняття 9–10. Методика вивчення граматики.....	34
Практичне заняття 11. Навчання орфографії та пунктуації.....	38
Практичне заняття 12. Наукові основи розвитку зв'язного мовлення.....	43
Практичне заняття 13. Методика опрацювання стилів мовлення. Особливості формування риторичних умінь і навичок старшокласників.....	46
Практичне заняття 14. Значення позакласної роботи з української мови в закладах загальної середньої та фахової передвищої освіти.....	48
Питання для підсумкового контролю.....	54
Тестові завдання.....	56
Рекомендована література до курсу.....	66

ВСТУП

Навчальна дисципліна «Методика викладання української мови» належить до циклу професійно орієнтованих.

Мета дисципліни – забезпечити майбутнього вчителя української мови не тільки теорією цієї науки, а й найефективнішими формами організації навчального процесу, найдоцільнішими методами та прийомами навчання учнів на сучасному етапі розвитку закладів загальної середньої освіти та фахової передвищої освіти.

Курс розраховано на 120 годин, із яких 60 годин відводиться на аудиторну (32 год. лекційних, 28 год. практичних) і 60 годин на самостійну роботу.

Завдання вивчення дисципліни:

- підготовка майбутніх учителів до педагогічної діяльності в умовах реформування сучасної школи, реалізації концепцій мовної освіти в Україні;

- формування в майбутніх учителів національно свідомого ставлення до української мови як рідної і державної, розуміння її значення як предмета шкільного навчання та засобу вивчення інших предметів;

- забезпечення засвоєння студентами системи теоретичних знань і професійних умінь, які допоможуть їм формувати в учнів мовну та мовленнєву компетенції, виховувати свідомих громадян України;

- навчити співвідносити теоретичні знання з практичними потребами сучасної школи, втілювати нові методичні ідеї в практику вивчення предмета, застосовувати педагогічні інновації;

- розвиток у здобувачів пізнавальних інтересів, прагнення, до вдосконалення своєї професійної підготовки, уміння працювати з навчально-методичною літературою;

- формування в майбутніх учителів-словесників дослідницьких навичок, розвиток умінь здійснювати самостійні наукові пошуки й експериментальні дослідження;

- формування у студентів професійно-методичних умінь.

Методичним орієнтиром у підготовці програми стали дослідження професора М.І. Пентилюк, викладені в «Методиці навчання української мови» (К., 2005). На її думку, зв'язки з іншими предметами пронизують усі види та форми навчальної діяльності, є органічною частиною всього навчального процесу та забезпечують систематичність у засвоєнні знань, умінь і навичок.

У теоретичному курсі передбачено висвітлення: загальних питань методики навчання української мови в закладах загальної середньої освіти та фахової передвищої освіти (методика української мови як наука і як навчальна дисципліна; завдання, зміст, принципи, методи, прийоми навчання мови; типологія уроків); методики вивчення стилістики й елементів риторики, найважливіших проблем методичної науки (індивідуалізація та диференціація навчання мови, проблемне й інтегроване навчання, блокове

компонування програмового матеріалу з мови, комп'ютеризоване навчання мови, різноманітні типи уроків і форми проведення занять: аспектні уроки, уроки розвитку зв'язного мовлення, нестандартні уроки тощо).

Теоретичний матеріал охоплює вузлові питання, пов'язані з навчанням української мови в національних школах: зміст і принципи побудови навчання мови, системний підхід до організації навчання, основні аспекти розвитку мовлення учнів, особливості роботи над текстом тощо.

Належна увага приділяється аналізу чинних програм, підручників, психологічних основ і загальнодидактичних принципів навчання мови. Загальнодидактичні та методичні принципи розкриваються в їх конкретному застосуванні до вивчення української мови як рідної і як другої.

У процесі опрацювання мовленнєвознавчих розділів (лінгвістика тексту, стилістика, риторика), присвячених методиці навчання української мови в закладах загальної середньої освіти, насамперед розкривається значення їх вивчення в конкретному класі, визначається їх місце та завдання, а потім розкривається суть методів і прийомів теоретичного та практичного вивчення кожного розділу й підрозділу, певної теми.

На практичних заняттях здобувачі знайомляться з основною методичною літературою – посібниками з окремих розділів програми, проблемами, що висвітлюються на сторінках методичних часописів.

З актуальних проблем лінгводидактики студенти можуть готувати реферати і виступати з повідомленнями. Це стосується насамперед тем, що виносяться на самостійне опрацювання, а потім обговорюються у формі колоквиумів, конференцій, дискусій тощо.

ПРОГРАМА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

Тема 1. Методика викладання української мови в закладах загальної середньої та фахової передвищої освіти як наука і навчальна дисципліна.

Предмет і завдання методики викладання української мови в закладах загальної середньої освіти. Наукові основи і джерела розвитку методики викладання української мови. Зв'язок методики викладання української мови з суміжними дисциплінами. Зміст і побудова курсу методики викладання української мови.

Тема 2. Роль української мови в реалізації концепції національної освіти в Україні.

Рідна мова – основа інтелектуального і духовного розвитку особистості. Лінгвістичні основи навчання рідної мови. Основні аспекти навчання рідної мови. Комунікативне спрямування у навчанні рідної мови. Закономірності навчання рідної мови. Дидактичні основи навчання рідної мови. Формування мовленнєвих умінь і навичок учнів.

Тема 3. Зміст і організація навчання української мови в закладах загальної середньої та фахової передвищої освіти.

Зміст і принципи побудови курсів «Рідна мова», «Українська мова». Основні етапи вивчення української мови. Варіативність структури і змісту курсу «Рідна мова» в 5–9 і в 10–11 класах. Поглиблений курс рідної мови. Факультативні та спеціальні курси рідної мови. Особливості уроку української мови.

Тема 4. Методи і прийоми навчання української мови.

Суть методів і прийомів навчання, їх визначення. Класифікація методів навчання. Характеристика методів навчання української мови. Засоби навчання мови. Проблемний підхід до визначення системи методів і прийомів навчання мови.

Тема 5. Сучасний урок української мови.

Викладання української мови на рівні вимог сучасності. З'ясування поняття *сучасний урок*. Сучасні підходи до навчання української мови мови в закладах загальної середньої та фахової передвищої освіти. Самоаналіз уроку мови. Критерії оцінювання навчальних досягнень учнів 5–11 класів з української мови. Типи уроків української мови. Особливості технології уроків української мови.

Тема 6. Особливості засвоєння лінгвістичної теорії.

Спадкоємність і перспективність у засвоєнні фонетики і графіки. Особливості засвоєння лексики. Особливості засвоєння фразеології. Основні

поняття граматики. Особливості вивчення морфології. Особливості вивчення синтаксису. Навчання орфографії та пунктуації.

Тема 7. Словникова робота на уроках.

Лінгводидактичні основи української мови. Зміст і форми словникової роботи. Робота над лексичними помилками. Словникові вправи.

Тема 8. Робота над зв'язним мовленням.

Основні напрями і принципи роботи над зв'язним мовленням. Робота над текстом. Методика роботи над усним і писемним висловлюванням. Перекази. Учнівські твори. Шляхи попередження мовних і мовленнєвих помилок.

Тема 9. Основні напрями роботи зі стилістики.

Лінгвістичні основи методики стилістики. Функційно-стилістичне спрямування у вивченні мовних явищ. Опрацювання стилів мовлення в 5–7 класах. Стилістичні уміння.

Тема 10. Позакласна робота з української мови.

Роль і місце позакласної роботи з української мови в старших класах. Зміст позакласної роботи. Система позакласної роботи.

Тема 11. Удосконалення знань, умінь і навичок із мови в старших класах.

Основні форми занять із мови в старших класах. Особливості уроків з української мови в 10–12 класах. Робота над мовою художніх творів.

Тема 12. Професійна підготовка студентів-філологів до роботи в закладах загальної середньої та фахової передвищої освіти.

Проблема вдосконалення змісту курсу «Методика викладання української мови». Роль лекційних занять у підготовці студентів-філологів до засвоєння теоретичних основ навчання мови. Формування в майбутніх вчителів творчого, самостійного мислення на практичних заняттях.

Практичне заняття 1

МЕТОДИКА ВИКЛАДАННЯ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ В ЗАКЛАДАХ ЗАГАЛЬНОЇ СЕРЕДНЬОЇ ТА ФАХОВОЇ ПЕРЕДВИЩОЇ ОСВІТИ ЯК НАУКА І НАВЧАЛЬНА ДИСЦИПЛІНА

Теоретичні питання:

1. Предмет і завдання методики викладання української мови.
2. Наукові основи і джерела розвитку методики викладання української мови.
3. Зв'язок методики викладання української мови з суміжними дисциплінами.
4. Зміст і побудова курсу методики викладання української мови.

Практичні завдання:

1. Дати відповіді на питання для самостійного контролю знань:

1. Що вивчає методика української мови?
2. Які завдання вона вирішує?
3. Яка структура курсу методики мови?
4. З якими науками пов'язана методика мови?
5. Як впливають суміжні дисципліни на методичну підготовку вчителя-словесника?
6. На яких наукових основах ґрунтується методика української мови?
7. Які джерела розвитку методики української мови?
8. Які методи наукового дослідження ви знаєте?
9. Які актуальні проблеми перебудови викладання української мови виникли після проголошення в Україні державної незалежності?
10. Яку роль у перебудові методики відіграють учителі-практики?

2. Розкрити зміст понять «досвід учителя» і «передовий досвід».

3. Висловити своє ставлення до такого судження Василя Сухомлинського:

«Насправді ж викладання мови – найтяжча справа. Викладати цей предмет повинні найздібніші й найталановитіші. Бо це не просто передача знань, практичних умінь і навичок. Це передусім виховання. Виховання розуму, формування думки, копітке різьблення й ліплення найтонших рис духовного обличчя людини. Адже із думки й слова почалося становлення людини... Викладання мови – це майстерність творення людської душі, бо воно є найніжнішим, найтоншим дотиком до серця дитини».

4. Що спонукає вчителя під час підготовки до уроків звертатися не тільки до лінгвістичних праць, а й до методичних робіт?

5. *Проаналізувати таблицю «Схема методичної підготовки вчителя» – Практикум з методики навчання української мови в загальноосвітніх закладах. К., 2003. С. 21.*

6. *Серед методів наукового дослідження (за І. С. Олійником) ми виділили педагогічний експеримент. Сюди ми зараховуємо методи індивідуальних бесід і анкетування. Назвіть теми з викладання української мови, при дослідженні яких можуть бути використані ці методи. До однієї з названих тем підготуйте питальник для індивідуальної бесіди або анкетного опитування.*

7. *Розповісти про назву свого населеного пункту.*

Чи можна використати вашу інформацію на уроках української мови? На яких? У яких класах? Навести приклади.

Яку ви ставили мету, розповідаючи про свій населений пункт?

8. *Словниковий диктант. Проаналізувати написання слів.*

Університет, декан, університетський, студентський, гуртожитський, викладацький, УжНУ, Ужгородський національний університет, будь-який.

Домашнє завдання:

1. *Підготувати реферат на одну із запропонованих тем:*

1. Сучасний стан методики навчання української мови.
2. Короткий огляд історії методики української мови.
3. Особливості зв'язку методики викладання мови з філологічними дисциплінами.

2. *Виконати практичні завдання:*

1. Проаналізуйте основні аспекти навчання української мови і доведіть, чому М. Пентилюк виділяє комунікативний аспект як найголовніший і як це відбито в чинній програмі та підручниках з української мови.
2. Чи подобалися Вам уроки української мови в школі? Що би Ви змінили, а що б запозичили?

Література:

1. Голуб Н.Б., Горошкіна О.М. Концепція навчання української мови учнів ліцею. Київ: Педагогічна думка, 2019. 77 с.
2. Голуб Н.Б. Читацька компетентність українських школярів крізь призму матеріалів міжнародного дослідження якості освіти PISA. *Український педагогічний журнал*. 2020. № 1. С. 57–63.
3. Голуб Н. Мотиваційний аспект процесу формування мовленнєвої культури учнів 8–9 класів. *Українська мова і література в школі: науково-методичний журнал*. Інститут педагогіки НАНП України. Київ, 2019. № 5. С. 2–6.

4. Дороз В.Ф. Методика навчання української мови в загальноосвітніх закладах: Навч. пос. Київ: Центр учбової літератури, 2022. 386 с.
5. Корнедецька О.П. Використання інформаційних технологій на уроках української мови. *Дивослово*. Київ. 2020. № 1 С. 18–24.
6. Кучеренко І. Формування дискурсивного мовлення особистості засобами технології розвитку критичного мислення. *Українська мова і література в школах України*. 2020. № 1–2. С. 4–12.
7. Кучерук О. Навчання української мови на засадах медіаосвіти в загальноосвітній школі: соціальний соціокультурний аспект. Наукові праці Кам'янець-Подільського національного університету ім. Івана Огієнка: *Філологічні науки*. Вип. 51. 2020. С. 76–80.
8. Методика навчання української мови в середніх навчальних закладах / Колектив авторів за редакцією М.І. Пентилюк: М.І. Пентилюк, С.О. Караман, О.В. Караман, О.М. Горошкіна, З.П. Бакум, М.М. Барахтян, І.В. Гайдаєнко, А.Г. Галетова, Т.В. Коршун, А.В. Нікітіна, Т.Г. Окуневич, О.М. Решетилова. К.: Ленвіт, 2004. 400 с.
9. Омельчук С. Сучасна українська лінгводидактика: норми в термінології і мовна практика фахівців : монографія. Київ: Видавничий дім «Києво-Могилянська академія», 2019. 356 с.
10. Пентилюк М. Актуальні проблеми української лінгводидактики в дослідженнях учених-методистів. *Дивослово*: Укр. мова і л-ра в навч. закладах. 2016. № 9. С. 2–5.
11. Пентилюк М.І. Державний стандарт мовної освіти у світлі сучасної методики української мови. *Українська філологія: теоретичні та методичні аспекти навчання*. Черкаси: Брама – Україна, 2005. С. 41–47.
12. Пентилюк М.І. Розвиток української лінгводидактики в контексті державного стандарту базової і повної освіти в Україні. *Актуальні проблеми сучасної лінгводидактики*: зб. статей. Київ: Ленвіт, 2011. с. 16–25.
13. Пентилюк М.І. Стандартизація мовної освіти і завдання вчителя-словесника. *Актуальні проблеми сучасної лінгводидактики*: зб. статей. Київ: Ленвіт, 2011. С. 25–31.
14. Пентилюк М.І. Теоретичні орієнтири сучасної української лінгводидактики. *Актуальні проблеми сучасної лінгводидактики*: зб. статей. Київ: Ленвіт, 2011. С. 6–16.
15. Пентилюк М.І. Формування мовної особистості учня – важлива проблема сучасної лінгводидактики. *Актуальні проблеми сучасної лінгводидактики*: зб. статей. Київ: Ленвіт, 2011. С. 57–63.
16. Пентилюк М. Унормування терміносистеми з української лінгводидактики. Основні методичні поняття у сучасному педагогічному дискурсі. *Українська мова і література в школах України*. 2016. № 4. С. 29–31.
17. Філь А. Інноваційні інструменти навчання української мови в закладах загальної середньої освіти. *Українська мова і література в школі: науково-методичний журнал*. Інститут педагогіки НАНП України. Київ, 2021. № 4 (157). С. 14–15.
18. Шелехова Г. Урахування компетентнісного підходу до розвитку мовлення старшокласників на уроках української мови. *Українська мова і література в школах України*. 2018. № 4. С. 40–45.

Практичне заняття 2

РОЛЬ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ В РЕАЛІЗАЦІЇ КОНЦЕПЦІЇ НАЦІОНАЛЬНОЇ ОСВІТИ В УКРАЇНІ

Теоретичні питання:

1. Рідна мова – основа інтелектуального і духовного розвитку особистості.
1. Лінгвістичні основи навчання рідної мови.
2. Основні аспекти навчання рідної мови.
3. Комунікативне спрямування у навчанні рідної мови.
4. Закономірності навчання рідної мови.
5. Дидактичні основи навчання рідної мови.
6. Формування мовленнєвих умінь і навичок учнів.

Практичні завдання:

1. Дати відповіді на питання для самостійного контролю знань:

1. Чому в українській національній школі українська мова виступає як перший і найголовніший навчальний предмет?
2. Що таке мовна особистість?
3. У чому відмінності між поняттями *мова*, *мовлення*, *спілкування*?
4. Охарактеризуйте одну з особливостей усного мовлення: «Живе, без старанного мовного оформлювання».
5. Які ви знаєте форми існування усного мовлення?
6. Які ви знаєте форми існування писемного мовлення?
7. Перерахувати основні аспекти навчання української мови.

Аспекти навчання мови	Лінгвістичний	Вивчення української мови як системи
	Педагогічний	Врахування значення мови для пізнавальної діяльності індивіда; виховання і розвиток учнів; підготовка до життя
	Психологічний	Врахування психологічних чинників, які забезпечать якісне засвоєння мови і формування мовних (мовленнєвих) умінь і навичок
	Моральний	Передбачає формування національної свідомості особистості, моральних якостей
	Естетичний	Враховує естетичну цінність мови, що виявляється в багатстві її виражальних засобів
	Народознавчий	Рідна мова як засіб пізнання самого себе; як представника народу, української нації
	Етнопедагогічний	Навчання рідної мови на основі народної педагогіки і дидактики
	Культурологічний	Зв'язок мови із загальнолюдською культурою

8. Чому комунікативний аспект найголовніший? (навчання діяльності спілкування, створення таких умов на уроці, які б сприяли бажанню дітей висловлюватися, взаємодіяти зі співрозмовником).

2. Розкрити значення вивчення рідної мови в формуванні особистості дитини, використавши висловлювання К. Д. Ушинського:

«Мова – найживіший, найбагатший і найміцніший зв'язок, що з'єднує віджилі, живуці і майбутні покоління народу в одне велике, історично живе ціле».

«Не умовних звуків тільки вчиться дитина, вивчаючи рідну мову, а п'є духовне життя й силу з рідної груді рідного слова».

3. Прокоментувати таке твердження: «Мова – універсальна, але користування нею вкрай індивідуальне» (П. Мовчан).

4. З'ясувати, чи тотожні терміни «українська національна мова» й «українська літературна мова».

5. Розказати, який суспільно-правовий статус закріплений за українською мовою в сучасній Україні і якими документами засвідчується.

6. Провідміняти своє прізвище, ім'я та ім'я по батькові, а також запропоновані прізвища та імена. Пригадати правила відмінювання українських прізвищ.

Костенко Остап, Лизанець Петро, Чендей Іван, Сюсько Раїса, Галас Борис, Палапа Василь, Леньо Михайло, Половка Мирослава, Тороні Єва, Белей Любомир, Веселовська Ірина, Дорош Василь.

7. Поставити наголос у поданих словах.

Одинадцять, вимова, кілометр, пізнання, новий, фірмовий, також, цінник, жалюзі, фаховий, феномен, листопад, каталог, прошу, випадок, завжди, середина, черговий, всього, корисний, співбесідник, ім'я.

Домашнє завдання:

1. Добрати й записати 3–4 аргументи, щоб підтвердити або спростувати такі думки:

Мова є частиною національної політики України.

Мовчання – золото, а промовчати в потрібний момент – мудрість.

Поступливість – риса слабкої людини.

Добра освіта належно поцінована нині.

2. Яка роль української мови на сучасному етапі державотворення? Чому студенти є носіями культурно-мовної автентичності нації?

Доля нашої мови, так само, як і всієї Української держави, залежить тільки від нас самих, від нашої духовної висоти, патріотизму, національної свідомості. Запорука піднесення нашого слова – у конкретній нашій діяльності. Українська мова має стати щоденним знаряддям роботи нашого розуму й серця, формою прояву інтелектуальних здібностей та творчих сил, усієї нашої духовної сутності.

Сьогодні в Україні проблеми мовної політики й етнодержавотворення підвищуються до рівня доленосних, що примушує політиків шукати в мові джерело своїх майбутніх перемог і сучасних негараздів. На сучасному етапі державотворення студенти вважаються носіями культурно-мовної автентичності нації, тими, хто конструюватиме новий предметний світ науки і виробництва, будуватиме людські відносини в професійно-діловій сфері, тому самим життям продиктована необхідність вивчення ділової мови.

Утвердження української мови в статусі державної призвело до розширення охоплюваних нею сфер, і тому однією з вимог мовного законодавства постає не лише оволодіння нормами сучасної літературної мови, а й правильне використання цих норм в усіх функціональних стилях.

3. Підготувати реферат на одну із запропонованих тем:

1. Наголос – важливий засіб оформлювання усного мовлення.
2. Засоби милозвучності української мови.
3. Функціонування української мови на сучасному етапі.
4. Мова – душа нації.
5. Мова єднає українців метрополії і діаспори.
6. Роль мови в оволодінні майбутньою професією.
7. Мовна культура людини – це дзеркало її духовної культури.
8. Мовний етикет українців: традиції і сучасність.
9. Культура нашого мовлення.
10. Мовний етикет української науки.
11. Особливості усного спілкування у порівнянні з писемним.

Література:

1. Голуб Н. Мотиваційний аспект процесу формування мовленнєвої культури учнів 8–9 класів. *Українська мова і література в школі: науково-методичний журнал*. Інститут педагогіки НАНП України. Київ, 2019. № 5. С. 2–6.
2. Городенська К. Українське слово у вимірах сьогодення. Київ: КММ, 2014. 124 с.
3. Городенська К. Граматичний стандарт української літературної мови і сучасна практика. *Граматичні студії*. 2017. вип. 3. с. 17–21.
4. Горошкіна О. Формування читацької культури учнів ліцею на уроках української мови. *Українська мова і література в школі: науково-методичний журнал*. Інститут педагогіки НАНП України. Київ, 2019. № 3. С. 10–13.
5. Дороз В.Ф. Методика навчання української мови в загальноосвітніх закладах: Навч. пос. Київ: Центр учбової літератури, 2022. 386 с.

6. Дроздовський Д. Виклики й перспективи реформування сучасної освіти в Україні. *Дивослово*. 2018. № 1. С. 2–7.
7. Кузнєцова О. Самостійна робота як засіб самоосвіти учнів. *Дивослово*. 2020. № 3 (756). С. 7–13.
8. Кучеренко І. Формування дискурсивного мовлення особистості засобами технології розвитку критичного мислення. *Українська мова і література в школах України*. 2020. № 1–2. С. 4–12.
9. Кучерук О. Навчання української мови на засадах медіаосвіти в загальноосвітній школі: соціальний соціокультурний аспект. Наукові праці Кам'янець-Подільського національного університету ім. Івана Огієнка: *Філологічні науки*. Вип. 51. 2020. С. 76–80.
10. Лотоцька А., Пасічник О. Організація дистанційного навчання в школі. Методичні рекомендації. Київ, 2020. 71 с.
11. Манзюк С. Про викладання української мови та літератури у 2022/2023 н. р. *Майбуття*. 2022. № 19 (690). С. 11–17.
12. Методика навчання української мови в середніх навчальних закладах / Колектив авторів за редакцією М.І. Пентилюк: М.І. Пентилюк, С.О. Караман, О.В. Караман, О.М. Горошкіна, З.П. Бакум, М.М. Барахтян, І.В. Гайдаєнко, А.Г. Галетова, Т.В. Коршун, А.В. Нікітіна, Т.Г. Окуневич, О.М. Решетилова. К.: Ленвіт, 2004. 400 с.
13. Пентилюк М. Гармонійний розвиток особистості школяра засобами української мови крізь призму педагогічних досліджень. *Українська мова і література в школі: науково-методичний журнал*. Інститут педагогіки НАНП України. Київ, 2019. № 3 С. 2–9.
14. Пентилюк М. Мовна особистість студента в контексті професійного становлення. *Українська мова і література в школах України*. 2016. № 4. С. 3–8.
15. Пентилюк М. Мовна особистість майбутнього вчителя-словесника в контексті професійної підготовки. Збірник наукових праць Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини / гол. ред. М.Т. Мартинюк. Умань: ФОП Жовтий О. О., 2014. С. 290–297.
16. Попова Л. Класифікація засобів компетентісно орієнтованого навчання української мови. *Українська мова і література в школі: науково-методичний журнал*. Інститут педагогіки НАНП України. Київ, 2019. № 4. С. 2–5.
17. Попова Л. Проблеми й перспективи організації дистанційного навчання української мови. *Українська мова і література в школі: науково-методичний журнал*. Інститут педагогіки НАНП України. Київ, 2020. № 5. С. 7–9.
18. Романюк С. Сучасні тенденції навчання української мови як державної. *Педагогічний дискурс*. 2022. № 17. С. 141–148.
19. Семенов О.М. Культура наукової української мови: навч. посіб. Київ: ВЦ «Академія», 2010. 216 с.
20. Семенов О.М. Навчання української мови і літератури у вимірах ключових компетентностей: методичний посібник. Суми: СумДПУ імені А.С. Макаренка, 2023. 212 с.
21. Ушакова Т. Розвиток учнівської творчості і національно-патріотичне виховання засобами української мови та літератури. *Освіта XXI століття: теорія, практика, перспективи*. Київ: Фенікс, 2019. С. 259–261.

Практичне заняття 3

ЗМІСТ І ОРГАНІЗАЦІЯ НАВЧАННЯ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ В ЗАКЛАДАХ ЗАГАЛЬНОЇ СЕРЕДНЬОЇ ТА ФАХОВОЇ ПЕРЕДВИЩОЇ ОСВІТИ

Теоретичні питання:

1. Зміст і принципи побудови курсу «Рідна мова», «Українська мова»
2. Основні етапи вивчення української мови.
3. Варіативність структури і змісту курсу «Рідна мова» в 5–9 і в 10–11 класах.
4. Поглиблений курс української мови.
5. Факультативні та спеціальні курси.
6. Особливості уроку української мови.

Практичні завдання:

1. Дати відповіді на питання для самостійного контролю знань:

1. Назвати основні завдання змісту навчання мови.
2. Чому українознавчий аспект є головним напрямком оновлення змісту шкільного курсу рідної мови?
3. Чому не можна зводити зміст навчання мови до вивчення правил та граматичних категорій?
4. Які ви знаєте етапи вивчення української мови?
5. Які принципи лежать в основі побудови чинних програм «Рідна мова» і «Українська мова»?
6. Схарактеризувати змістові лінії програми, їх суть і принципи реалізації.
7. У чому виявляються міжпредметні зв'язки в шкільному курсі української мови?
8. З'ясувати роль учителя в реалізації мети і завдань шкільного курсу мови.
9. Яку навчальну книжку можна назвати підручником?
10. Назвіть функції підручника.
11. З яких компонентів складається підручник?
12. Яким вимогам повинен відповідати сучасний підручник?

2. Проаналізувати «Пояснювальну записку» до програми. З'ясувати мету, завдання шкільного курсу української мови, вимоги до знань, умінь та навичок учнів.

3. Проаналізувати один із чинних підручників «Українська мова» для 5–9 класів.

4. На прикладі однієї з тем курсу для 5–9 класів показати реалізацію принципів науковості, доступності, наступності і перспективності.

5. Проаналізувати систему тренувальних вправ одного параграфу підручника з української мови для 8 класу. Звернути увагу на різноманітність вправ, відповідність дидактичного матеріалу культурологічній змістовій лінії.

6. Підготуватися до виступу на тему «Мова як духовно-національний феномен». Готуючись, скористайтеся поданим нижче текстом.

«Мова – категорія націєтворча» (за І. Фаріон).

7. Розказати, у чому виявляються виховні можливості української мови як шкільного предмета.

8. Зредагувати словосполучення.

Виключні умови, відмінити закон, учбове приміщення, без ущербу, наказні листи, адрес проживання, приймати міри, згідно плану, із сказаного слідує, по підручникам, дати добро, на слідує наступного дня, зібрати взноси, мати достоїнство, заключити угоду, здавати екзамени, празничні дні, у минулому році, замовити підручники, одержати перемогу, колишній директор, робота митниці, думки співпадають.

10. Від поданих іменників утворити прикметники. Прокоментувати принципи правопису утворених слів.

Чех, солдат, латиш, козак, Волга, Париж, Прага, Запоріжжя, Кавказ, гуртожиток, перекладач, юнак, товариш, студент, баласт, університет, поїзд.

Домашнє завдання:

1. Підготувати реферат на одну із запропонованих тем:

1. Характеристика змістових ліній програми, їх суть і принципи реалізації.
2. Роль учителя в реалізації мети й завдань шкільного курсу мови.
3. Реалізація комунікативно-діяльнісного і функціонально-стилістичного підходів до навчання мови.

2. Зредагувати словосполучення.

Водій електровоза, виключити ток, оцінка по філософії, сума – 21 гривня, діюче законодавство, дякуючи підтримці, відмінити указ, прийняти участь, працює парикмахером, наша електросіть, машинобудівничий завод, колишній директор, інструктор по техніці безпеки, оточуюче середовище, звільнений по наказу директора, учбова частина, отримувати перемогу, біжучий рядок, важке матеріальне положення, дякую Вас, згідно розкладу, по закінченні навчання.

3. За тлумачним словником довести, чи є синонімічними політичні терміни народ, етнос, нація. Записати дефініції, вказати етимологію, скласти з ними речення.

Література:

1. Голуб Н. Елементи практичної риторики на уроках української мови в 10–11 класах ліцею. *Українська мова і література в школі: науково-методичний журнал*. Інститут педагогіки НАНП України. Київ, 2019. № 3. С. 14–17.
2. Дороз В.Ф. Методика навчання української мови в загальноосвітніх закладах: Навч. пос. Київ: Центр учбової літератури, 2022. 386 с.
3. Караман С., Тихоша В. Технологія створення підручників і посібників для поглибленого вивчення української мови в гімназії. *Дивослово*. 2001. № 4. С. 36–38.
4. Пентилюк М. Гармонійний розвиток особистості школяра засобами української мови крізь призму педагогічних досліджень. *Українська мова і література в школі: науково-методичний журнал*. Інститут педагогіки НАНП України. Київ, 2019. № 3 С. 2–9.
5. Пентилюк М.І. Державний стандарт мовної освіти у світлі сучасної методики української мови. *Українська філологія: теоретичні та методичні аспекти навчання*. Черкаси: Брама – Україна, 2005. С. 41–47.
6. Практикум з методики навчання української мови / За ред. М.І. Пентилюк. К.: Ленвіт, 2003.
7. Практикум з методики навчання української мови в загальноосвітніх закладах: модульний курс: посіб. для студ. / кол. авторів за ред. М.І. Пентилюк. Київ: Ленвіт, 2011. 366 с.
8. Програма з української мови для загальноосвітніх навч. закл. з укр. мовою навчання (5–7 класи) / уклад. Г.Т. Шелехова та ін. *Укр. мова і літ-ра в шк. України*. 2015. № 7–8. С. 13–27.
9. Програма 2017: українська мова. 5–9 класи: оновлена програма для загальноосвітніх навч. закл. київ, 2017. URL: [https:// ukrmon59-new.ed-era.com/zmist.html](https://ukrmon59-new.ed-era.com/zmist.html).
10. Скуратівський Л., Шелехова Г. Концепція підручника рідної мови. *Українська мова і література в школі*. 2001. № 3. С. 5–7.
11. Скуратівський Л. Концепція мовної освіти 12-річної школи (українська мова). *Українська мова і література в школі*. 2001. № 2. С. 4–10.
12. Якимець Н. Новітні підходи викладання на сучасному уроці солов'їної. *Дивослово*. 2022. № 5. С. 9–15.

Практичне заняття 4

МЕТОДИ І ПРИЙОМИ НАВЧАННЯ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ

Теоретичні питання:

1. Поняття про методи і прийоми навчання української мови.
2. Класифікація методів навчання мови як лінгводидактична проблема.
3. Характеристика методів навчання.
4. Специфічні прийоми навчання мови.
5. Дидактичні вимоги до вибору методів навчання для реалізації освітньо-виховних завдань уроку рідної мови.
6. Традиційні та інноваційні методи навчання мови.

7. Комп'ютер у навчанні мови.

Практичні завдання:

1. Дати відповіді на питання для самостійного контролю знань:

1. Яка різниця між методикою і технологією навчання?
2. Що таке методи навчання? (це об'єднана в одне ціле діяльність учителя й учнів, спрямована на засвоєння знань, умінь і навичок, на організацію пізнавальної діяльності учнів, на виховання світогляду засобами предмета).
3. Які ви знаєте функції навчання? (освітня, виховна, розвивальна, контрольна-корекційна, спонукальна).
4. Чому найбільш прийнятною для навчання рідної мови є класифікація методів, що ґрунтується на взаємодії вчителя й учнів (О. Біляєв)?
5. Назвіть імена відомих методистів, які досліджували методи навчання мови (Текучов О.В., Федоренко Л. П., Медушевський А. П., Біляєв О. М., Дмитровський Є. М., Рожило Л. П., Плиско К. М., Лернер І.Я. , Пентилюк М.І.). Чим можна пояснити існування різних класифікацій методів навчання рідної мови?
6. Чим зумовлюється вибір того чи іншого методу навчання української мови?
7. Коли доцільно використовувати методи бесіди?
8. Чому на сьогодні є актуальним метод роботи з підручником?
9. У чому суть методу зв'язного викладу матеріалу?
10. Чому у лінгводидактиці віддається перевага активним методам навчання, зокрема проблемним?
11. Які прийоми допомагають активізації навчальної діяльності учнів?
12. Що відносять до засобів навчання? (шкільний підручник, дидактичні матеріали (збірники, словники, спец. тексти), довідники, таблиці, схеми, опорні конспекти, роздавальний матеріал, транспаранти тощо).

2. Проаналізувати методи і прийоми навчання рідної мови, їх функції та специфіку застосування.

3. Обґрунтувати вибір найефективніших методів і прийомів для вивчення теми (за вибором).

4. Завдання 4 (С. 60), завдання 6, 7, 8 (С. 61) (Практикум з методики навчання української мови в загальноосвітніх закладах. К., 2003.).

5. Проілюструвати на конкретних прикладах, що методи навчання виконують освітню, розвивальну, мотиваційну та виховну функції.

6. До основних методів навчання рідної мови належать:

- усний виклад учителем матеріалу (розповідь, пояснення, шкільна лекція);
- бесіда;
- спостереження учнів над мовою (аналіз мовних явищ);
- робота з підручником;
- програмоване навчання;
- метод вправ.

Котрий із методів – найважливіший?

Котрий із методів не сприяє виробленню умінь і навичок?

7. Завдання 20, 21(С. 56–57)(Практикум з методики навчання української мови в загальноосвітніх закладах. К., 2003).

8. Записати іменники в родовому відмінку однини.

Всесвіт, біль, жаль, атом, студент, аналіз, сантиметр, курс, департамент, марксизм, Париж, Берлін, Кавказ, Дон, Іртиш, Донбас, Ігор, Назар, документ, сніг, вітер, вогонь, факультет, університет.

9. Підібрати українські відповідники до поданих слів.

Вкладиш, велікан, відділення, краса, київлянин, куриний, лікарство, напильник, напитек, печеня, продавщиця, перехресток, полка, прохожі, подарок, управління, шопотом, тишина.

10. Добрати власне українські синоніми до іноземних слів.

Анархія, апеляція, аргумент, асортимент, баланс, бартер, бізнес, дебати, дефект, екстраординарність, ідентичний, компенсація, конвенція, лаконічний, превентивний, прерогатива, симптом, спонсор.

Домашнє завдання:

1. Зробити (на аркуші паперу А 4) роздатково-ілюстративний матеріал на одну з тем із морфології.

2. Підготувати реферат на одну із запропонованих тем:

1. Використання комп'ютера у навчанні української мови.
2. Традиційні та інноваційні методи навчання мови.
3. Проблемне навчання як особлива система методів.

Література:

1. Біляєв О. Спостереження над мовою як метод навчання. *Українська мова й література в школі: Науково-методичний журнал*. 2004. № 3. С. 2–5.
2. Бойко Н.В. Застосування інноваційних методів навчання української мови в умовах карантину. *Українська мова і література в школах України*. Київ. 2022. №10. С. 3–7.

3. Галаєвська Л. Реалізація методів активного навчання на уроках української мови в старшій школі. *Українська мова і література в школі: Науково-методичний журнал*. Інститут педагогіки НАНП України. Київ, 2020. № 5. С. 2–6.
4. Донченко Т. До проблеми методів навчання української мови. *Українська мова і література в школі: Науково-методичний журнал*. 2005. № 7. С. 2–5.
5. Дороз В.Ф. Методика навчання української мови в загальноосвітніх закладах: Навч. пос. Київ: Центр учбової літератури, 2022. 386 с.
6. Караман С.О. Методика навчання української мови в гімназії. К., 2000.
7. Корнедецька О.П. Використання інформаційних технологій на уроках української мови. *Дивослово*. 2020. № 1 С. 18–24.
8. Кучерук О.А. Концепсія системи методів навчання мови в основній школі. *Українська мова і література в школі*. 2008. № 7–8.
9. Кучерук О.А. Методи навчання мови в українському педагогічному дискурсі. *Вісник Львівського університету*. 2010. Випуск 50. С. 246–253. (Серія філологічна).
10. Кучерук О.А. Перспективні технології навчання в шкільному курсі української мови: Навчальний посібник. Житомир: ЖДУ ім. І. Франка, 2007. 182 с.
11. Кучерук О.А. Система методів навчання української мови в основній школі: автореф. дис. ... д-ра пед. наук: 13.00.02. київ, 2012. 36 с.
12. Лавренюк В. Інноваційний і традиційний підходи у викладанні лінгвістичних дисциплін. *Дивослово*. 2020. № 2 (755). С. 2–5.
13. Мамчук Л.І. Традиційні та інтерактивні методи формування комунікативної компетентності особистості. *Українська мова і література в школі*. 2021. № 1. С. 8–14.
14. Новосьолова В. Адаптація методів навчання української мови до умов воєнного часу. *Проблеми сучасного підручника*. 2022. № 28. С. 90–98.
15. Новосьолова В. Метод вправ в умовах дистанційного навчання української мови: практичний аспект. *Українська мова і література в школі: науково-методичний журнал*. Інститут педагогіки НАНП України. Київ, 2022. № 5 (162) С. 2–5.
16. Обручар А.Д. Ефективні методи і форми роботи з розвитку творчих компетентностей учнів на уроках української мови: Навчально-методичний посібник. Ужгород: Гражда, 2020. 152 с.
17. Плиско К.М. Принципи, методи і форми навчання української мови. Х., 1995. 240 с.
18. Філь А. Інноваційні інструменти навчання української мови в закладах загальної середньої освіти. *Українська мова і література в школі: науково-методичний журнал*. Інститут педагогіки НАНП України. Київ, 2021. № 4 (157). С. 14–15.
19. Цінько С. та ін. Інноваційні методи в навчанні рідної мови. *Українська мова і література в школі*. 2007. № 2. С. 9–12.
20. Шурхно Н. Формування інфомедійної грамотності на уроках української мови в основній школі з використанням інтерактивних методів. *Українська мова і література в школах України*. 2021. № 1. С. 4–6.
21. Якимець Н. Новітні підходи викладання на сучасному уроці солов'їної. *Дивослово*. 2022. № 5. С. 9–15.

Практичні заняття 5–6.

УРОК ЯК ОСНОВНА ФОРМА НАВЧАЛЬНО-ВИХОВНОГО ПРОЦЕСУ

Теоретичні питання:

1. З'ясування поняття сучасний урок. (*Найголовніші риси сучасного уроку*).
2. Типи уроків української мови. (*Подати різні класифікації уроків*).
3. Технологія сучасного уроку.
4. Орієнтовна пам'ятка самоаналізу уроку української мови.

Практичні завдання:

1. Дати відповіді на питання для самостійного контролю знань:

1. Які основні завдання сучасного уроку?
2. Назвати мету, зміст, мотиви і цілі уроку.
3. У чому полягає проблема типології уроків української мови?
4. Яка структура уроку мови, основні її компоненти?
5. Назвіть методичні вимоги до окремих компонентів уроків різних типів.
6. Яка особливість технології основних типів уроків?
7. Які ви знаєте нестандартні форми проведення уроку?
8. Що таке модульна система уроків, її значення для вивчення теми (розділу)?
9. Аналіз уроку мови.

2. Виконати практичні завдання:

1. *Завдання 1 (С. 76); завдання 3 (С. 77); завдання 2 (С. 80)* (Практикум з методики навчання української мови в загальноосвітніх закладах. К., 2003).
2. *Представити роздатково-ілюстративний матеріал (Дом. завд.).*
3. *Відвідати урок української мови в базовій школі.* Провести спостереження за використанням вчителем методів, прийомів і засобів навчання. Проаналізувати їх щодо оптимальності й відповідності сучасним вимогам.
4. *Аналіз представлених конспектів за орієнтованою схемою.*
5. *Ознайомлення з орієнтовною пам'яткою самоаналізу уроку з української мови.*
7. *Підібрати правильні відповідники до наведених фразеологізмів.*

На тобі, Боже, що мені негоже. За милу душу. Бабка на двоє гадала. Бити в набат. Мову відняло. Підняти на глузд. Лід зрушився. Наносити удар. Збити з толку. Багато шуму з нічого. Від нічого робити.

9. Подані визначення назвати одним словом.

1. Життєпис людини.
2. Портрет художника, виконаний ним самим.
3. Справжнє ім'я автора твору на противагу імені вигаданому.
4. Складач біографії.
5. Відображення у творах дійсних подій із життя самого автора.
6. Комплекс наук про живу природу.
7. Опис власного життя.
8. Самоврядування, незалежність в управлінні.
9. Список книг та статей на будь-яку тему.
10. Пристрасть збирати книги без розбору.

Довідка: бібліографія, біографія, біологія, автобіографія, автопортрет, біограф, автонім, автобіографізм, автономія, бібліоманія.

Домашнє завдання:

1. Підготувати реферат на одну із запропонованих тем:

1. Проблема уроку в сучасній лінгводидактиці.
2. Вивчення програмового матеріалу укрупненими частинами.
3. Проблемність у навчанні мови.
4. Системний підхід у навчанні мови.
5. Засоби навчання.

2. Укласти бібліографію статей про методи та прийоми навчання української мови, або до теми «Сучасний урок української мови», опублікованих у фахових журналах («Дивослово», «Українська мова і література в школі», «Українська мова і література в середніх школах, гімназіях, ліцеях та колежіумах» та ін.) за останні п'ять років. (На аркушах паперу форма А4, за алфавітом, 15–20 позицій). Одну із статей проаналізувати.

Література:

1. Амерханян С. Урок української мови з елементами розвитку критичного мислення (9 клас). *Дивослово*. 2020. № 2 (755). С. 10–12.
2. Баранова О.С. Сучасний урок української мови як складова ефективного навчання мови і комунікації учнів. *Дивослово*. 2019. №4. С. 25–31.
3. Галаєвська Л. Методи формування діалогічних умінь учнів на уроках української мови. *Українська мова і література в школі: науково-методичний журнал*. Інститут педагогіки НАНП України. Київ, 2022. № 2. С. 8–11.

4. Галаєвська Л. Реалізація методів активного навчання на уроках української мови в старшій школі. *Українська мова і література в школі: науково-методичний журнал*. Інститут педагогіки НАНП України. Київ, 2020. № 5. С. 2–6.
5. Голуб Н. Елементи практичної риторики на уроках української мови в 10–11 класах ліцею. *Українська мова і література в школі: науково-методичний журнал*. Інститут педагогіки НАНП України. Київ, 2019. № 3. С. 14–17.
6. Голуб Н., Горошкіна О. Вправа як важливий складник компетентнісно орієнтованих методик. *Українська мова і література в школі: науково-методичний журнал*. Інститут педагогіки НАНП України. Київ, 2022. № 2. С. 2–7.
7. Дороз В.Ф. Методика навчання української мови в загальноосвітніх закладах: Навч. пос. Київ: Центр учбової літератури, 2022. 386 с.
8. Горошкіна О.М. Теорія і практика навчання української мови в старших класах. Харків: Основа, 2012. 171 с.
9. Горошкіна О. Формування читацької культури учнів ліцею на уроках української мови. *Українська мова і література в школі: науково-методичний журнал*. Інститут педагогіки НАНП України. Київ, 2019. № 3. С. 10–13.
10. Григоренко Г.В. Особливості організації і проведення сучасного уроку української мови. *Українська мова і література в школі*. 2017. № 2. С. 10–15.
11. Жуковська Н. Дидактичний матеріал для додаткової роботи на уроках української мови (5–9 клас) (на матеріалі творів Т.Г. Шевченка). *Українська мова і література в школі: науково-методичний журнал*. 2022. № 2 (161). С. 24–30.
12. Караман С.О. Методика навчання української мови в гімназії. Київ, 2000. С. 78–99.
13. Кучеренко І.А. Теоретичні і методичні засади сучасного уроку української мови в основній школі: автореф. дис. ... д-ра пед. наук: 13.00.02. Херсон, 2015. 44 с.
14. Лісовська Т.Л. Нестандартні уроки з української мови та літератури. Дунаївці, 2013. 48 с.
15. Омельчук С. Уроки української мови для 7 класу: навч. посіб. Київ: Дивослово, 2016. 256 с.
16. Омельчук С. Уроки української мови для 8 класу: навч. посіб. Київ: Дивослово, 2017. 248 с.
17. Остапенко Н.М. Технологія сучасного уроку рідної мови : навч. Посібник. К.: ВЦ «Академія», 2012. 248 с.
18. Пентилюк М.І., Окуневич Т.Г. Сучасний урок української мови Харків: Вид. група «Основа», 2007. 176 с.
19. Пищик О.В. Методика використання мультимедіа технологій на уроці. *Педагогічна майстерня*. 2012. № 10. С. 3–9.
20. Пометун І.О. Сучасний урок. Інтерактивні технології навчання. К.: А.С.К., 2004. С. 3–6.
21. Хом'як І. Класифікаційний аналіз уроків мови. *Українська мова і література в сучасній школі*. 2012. № 10. С. 2–7.
22. Хом'як І. Проблема типології уроків мови. *Теоретична і дидактична філологія* : зб. наук. праць. Переяслав-Хмельницький, 2012. Вип. 12. С. 122–129.

23. Цінько С. та ін. Інноваційні методи в навчанні рідної мови. *Українська мова і література*. 2007. № 2. С. 9–13.
24. Якимець Н. Новітні підходи викладання на сучасному уроці солов'їної. *Дивослово*. 2022. № 5. С. 9–15.

Практичне заняття 7

МЕТОДИКА НАВЧАННЯ ФОНЕТИКИ Й ОРФОЕПІЇ

Теоретичні питання:

1. Особливості шкільного курсу фонетики.
2. Необхідність забезпечення зв'язку занять фонетики з вивченням графіки, орфографії, орфоєпії, граматики, розвитком зв'язного мовлення учнів.
3. Теорія і практика застосування методів і прийомів у навчанні фонетики, орфоєпії в школах різних типів.
4. Уміння й навички добору ефективних методів і прийомів навчання фонетики та орфоєпії.
5. Добір завдань і вправ, спрямованих на формування в учнів необхідних умінь і навичок.

Практичні завдання:

1. Дати відповіді на питання для самостійного контролю знань:

1. Який зміст шкільного курсу фонетики та його значення?
2. Чи існує зв'язок занять фонетики з іншими розділами про мову?
3. Яка мета і які завдання вивчення фонетики та орфоєпії в школі?
4. Окреслити вміння і навички, які необхідно сформувати в учнів у процесі вивчення фонетики, орфоєпії та графіки.
5. Як формуються в здобувачів орфоєпічні уміння і навички?
6. Назвати методи і прийоми навчання фонетики й орфоєпії.
7. З'ясувати технологію проведення уроків фонетики та обґрунтувати доцільність обраних методів і прийомів.

2. Виконати письмові завдання:

1. Поставити правильний наголос.

І. Відстояти, дрова, загадка, закінчити, звисока, злегка, колесо, легкий, ненависть, низький, новий, одинадцять, олень, перепис, перекис, подруга, помовчати, п'яниця, русло, середина, спина, стерпіти.

ІІ. Кілометр, одинадцять, пізнання, новий, фірмовий, також, цінник, напишу, жалюзі, фаховий, феномен, листопад, каталог, прошу, випадок, завжди, середина, черговий, всього, корисний, співбесідник, ім'я.

2. Замінити слова так, щоб у них відбулося чергування приголосних. Довести, що знання системи звуків української мови та їх чергувань необхідні й для того, щоб правильно визначити морфемну будову слова, твірну основу.

Дорога, око, луг, молоко, кожух, вухо, Туреччина, Черкаси, Одеса, Прага, юнак, столиця, латиш, птах, пшениця, читач, перекладач.

3. Дібрати з дужок прийменник, застосовуючи правила милозвучності української мови.

(У, В) Умані фестиваль; немов (у, в) храм; одягнена (у, в) хвоєю; десь (у, в) хлібах; як (у, в) степу; вчиться (у, в) аспірантурі; натомлені (у, в) дорозі птахи; нарада (у, в) Львівському університеті; спільне (у, в) творчості; (у, в) садку було тихо; викладає (у, в) університеті.

4. У дитячих газетах та журналах, збірниках цікавих завдань часто друкуються завдання такого типу:

Переставте букви в словах так, щоб вийшли назви рік і міст: дно (Дон), мир (Рим), рука (Кура), краса (Аракс), муар (Амур), сита (Тиса), замет (Темза). Чим корисні такі завдання при вивченні фонетики і графіки?

5. На якому етапі вивчення фонетики можна застосовувати таку вправу: Відніміть у словах яр, щільний, якати перший звук. Новоутворені слова запишіть. Поясніть, чому вони позначаються такою ж кількістю букв.

6. Виконати практичні завдання 1, 3, 6, 9 (С. 101–102) (Практикум з методики навчання української мови в загальноосвітніх закладах. К., 2003).

7. Виконати тестові завдання:

1. У котрому слові помилка:

- а) доньчин;
- б) ремінчик;
- в) калинонці;
- г) прип'ятський.

2. Котре слово написано правильно:

- а) корсунський;
- б) тюрьма;
- в) ньюанс;
- г) волинський.

3. У котрому слові на місці крапок потрібно поставити апостроф:

- а) міль...он;
- б) прем...ер;

- в) б...юджет;
- г) кур...йоз.

4. Котре слово написано неправильно:

- а) заводський;
- б) карабаський;
- в) гуртожитський;
- г) французський.

5. Котре слово написано неправильно:

- а) чукоцький;
- б) абхазський;
- в) дивацький;
- г) турецький.
- г) студентський

6. Котре слово написано неправильно:

- а) чеський;
- б) студентський;
- в) гаагський;
- г) сільський.

7. У котрому слові на місці крапок пропущено букву:

- а) двоміс...ний;
- б) пес...ливий;
- в) заздріс...ний;
- г) блис...нути.

8. У котрому слові на місці крапок потрібно поставити знак м'якшення:

- а) Натал...я;
- б) конференс...є;
- в) мад...яр;
- г) сер...йозний.

Домашнє завдання:

1. Підготувати реферат на одну із запропонованих тем:

1. Прийоми з'ясування співвідношення між вимовою і написанням у словах.
2. Особливості роботи зі словниками на уроках мови.
3. Особливості роботи над розділом «Графіка» в середніх і старших класах.
4. Орфоепія та її значення у навчанні мови.
5. Роль орфоепічного словника в оволодінні нормами правильної вимови.

2. Розробити план-конспект уроку з морфології чи синтаксису (5–9 класи), передбачивши застосування активних методів навчання мови.

Орієнтовна схема конспекту уроку з української мови

Тема уроку (клас): _____
Загальноосвітня (навчальна) мета: _____
Розвивальна мета: _____
Виховна мета: _____
Тип уроку: _____
Засоби навчання (обладнання): _____
Методи та прийоми роботи: _____
Міжпредметні зв'язки: _____
Внутрішньопредметні зв'язки: _____

План уроку (орієнтовний)

1. Перевірка домашнього завдання. (5 хв.)
2. Актуалізація опорних знань. (5 хв.)
3. Повідомлення теми і мети уроку. (1-2 хв.)
4. Пояснення нового матеріалу. (15 хв.)
5. Вправи на закріплення одержаних знань (10 хв.)
6. Підсумки уроку. (4 хв.)
7. Завдання додому та інструктаж до його виконання (3-4 хв.)

Хід уроку:

- I. Назва етапу уроку. Зміст роботи.
- II. ...

У кінці конспекту наводиться список використаної навчально-методичної літератури, до якого обов'язково входять чинні шкільна програма з української мови та підручник. До конспекту можуть додаватися ескізи, наочності, картки, перфокартки тощо.

Наведені вище етапи уроку та розподіл часу між ними є орієнтовними для уроку вивчення нового матеріалу.

Орієнтовна пам'ятка самоаналізу уроку української мови.

1. Характеристика реальних навчальних можливостей учнів за даними педагогічного консиліуму. Як було це враховано при плануванні уроку?
2. Місце уроку в темі, розділі, курсі. Як він пов'язаний з попередніми уроками, на що спирається? Його роль і значення для проведення наступних уроків, для вивчення наступних тем, розділів.
3. Специфіка аналізованого уроку. Тип. Завдання уроку (освітні, виховні, розвиваючі), їх взаємозв'язок, комплексність. Як враховувались особливості класу, окремих груп школярів?
4. Чи раціонально розроблено структуру уроку? Чи були логічними зв'язки між окремими етапами уроку?

5. На яких поняттях, положеннях, фактах акцентувалась головна увага учнів і чому? Чи було вибрано і виділено головне у змісті уроку?
6. Які методи було використано для навчання учнів, як узгоджувались вони на уроці?
7. Форми навчання учнів (обґрунтування їх вибору).
8. Чи здійснювався диференційований підхід до учнів і як саме?
9. Як було організовано контроль за засвоєнням учнями знань, умінь і навичок? У яких формах і якими методами здійснювався?
10. Як використовувався на уроці кабінет, засоби навчання і чому?
11. За рахунок чого підтримувалась хороша психологічна атмосфера спілкування. Як було реалізовано виховний вплив особистості вчителя?
12. За рахунок чого забезпечувалась висока працездатність учнів протягом уроку?
13. Чи забезпечувалось попередження перевантаження учнів?
14. Чи продумано було запасні методичні варіанти на випадок непередбаченої ситуації?
15. Чи вдалось повністю реалізувати завдання уроку? Якщо ні, то чому? Планування виконання нереалізованого.
16. Чи можна вважати проведений урок сучасним?
17. Роль періодичної преси, передового педагогічного досвіду в підготовці й проведенні даного уроку.
18. Значення даного уроку в практичній підготовці школяра до життя.

Література:

1. Біляєв О. Про вивчення фонетики в школі. *Українська мова і література в школі*. 2004. № 7–8.
2. Говор Ю. Вживання м'якого знака. 10 клас. *Українська мова і література в школі: науково-методичний журнал*. Інститут педагогіки НАНП України. Київ, 2021. № 6, С. 39–41.
3. Девдера М. Орфоепічні норми (урок у 5 класі). *Урок української*. 2000. № 5–6. С. 40.
4. Дороз В.Ф. Методика навчання української мови в загальноосвітніх закладах: Навч. пос. Київ: Центр навчальної літератури, 2022. 386 с.
5. Качуровський І. Мова і фонетика. *Урок української*. 2001. № 6. С. 24–28.
6. Кратасюк Л. Узагальнення і систематизація знань з теми «Фонетика. Графіка. Орфографія. Орфоепія». *Дивослово*. 2000. № 7.
7. Мосенкіс І. Милозвучність нашої мови гідна не лише захоплення, а й вивчення. *Урок української*. 2004. № 3. С. 43–44.
8. Омельчук С. Сучасна українська лінгводидактика: норми в термінології і мовна практика фахівців : монографія. Київ: Видавничий дім «Києво-Могилянська академія», 2019. 356 с.
9. Передрій Г. Про вивчення фонетики у 5 класі (Лінгвістичний аспект). *Дивослово*. Київ, 2004. № 11.
10. Передрій Г. Про цікаві завдання й ігрові форми роботи з української мови. *Дивослово*. 2001. № 1.

11. Пещак М. Комп'ютерне відтворення сучасної української орфоєпії. *Дивослово*. 2003. № 2.
12. Рудик Л. Звуки мови. Вимова приголосних звуків та їх позначення на письмі (5 клас). *Українська мова і література в школі: науково-методичний журнал*. Інститут педагогіки НАНП України. Київ, 2022. № 3. С. 31–36.
13. Самійленко В. Дбаймо про фонетичну красу мови. *Урок української*. 2003. № 2. С. 28–29.
14. Сербенська О. Феномен звукового мовлення. Складні випадки наголошування слів. *Урок української*. 2004. № 8–9. С. 17–23.
15. Скуратівська Г. Формування загальнонавчальних умінь під час вивчення фонетики, графіки, орфоєпії, орфографії. *Українська мова і література в школі*. Київ, 2003. № 8.
16. Романюк Є. У майстерні слова (Урок з елементами програмованого навчання в 5 класі). *Дивослово*. 2004. №5.
17. Романюк Є. Наголос в українській мові (Урок-пошуковий діалог. 10 клас). *Дивослово*. 2005. № 9. С. 6.
18. Ющук І. Орфоєпія. Фонетичні закони і правопис. *Дивослово*. 2004. № 3.
19. Ющук І. Фонетичні закони мови та правила правопису. *Урок української*. 2004. № 3. С. 43–44.

Практичне заняття 8

ОСОБЛИВОСТІ ЗАСВОЄННЯ ЛЕКСИКИ ТА ФРАЗЕОЛОГІЇ

Теоретичні питання:

1. Зміст і завдання шкільного курсу лексикології.
2. Значення, місце й принципи вивчення лексики.
3. Труднощі у засвоєнні учнями лексичних понять.
4. Методика вивчення фразеології української мови, шляхи засвоєння фразеологізмів.
5. Система тренувальних вправ з лексики і фразеології.
6. Словникова робота у зв'язку з вивченням інших розділів шкільного курсу мови.
7. Лексична робота в системі занять з розвитку мовлення.
8. Наочні посібники з лексики і фразеології, методика їх використання.
9. Робота з тлумачним словником, словниками синонімів, фразеологізмів, іншомовних слів та ін.

Практичні завдання:

1. Дати відповіді на питання для самостійного контролю знань:

1. Який зміст шкільного курсу лексики і фразеології?
2. Які ви знаєте методи і прийоми навчання лексики і фразеології?
3. Назвати основні етапи навчання лексики і фразеології.
4. Які ви знаєте вправи з лексики і фразеології?

5. Назвати види словників, розповісти про їх використання на уроках з лексики та фразеології.

2. Виконати вправи 14 (С. 106), 15 (С. 107), 18, 19 (С. 108) (за підручником «Методика навчання рідної мови в середніх навчальних закладах» за ред. М. Пентилюк, К., 2000)

3. Добрати синоніми до слів, пояснити їх значення.

Автентичний, автохтонний, асоціація, безрезультатний, гордість, електорат, засновник, здобуток, опонент, реєстр, талант, хаотичний, церемонія, шана.

4. Розкрити значення фразеологізмів.

Пройняти когось поглядом. Очі рогом лізуть. Мозолити очі. Очі горять. Очі розбігаються. Очі грають. Кидати очима (стріляти очима). Як гляне, аж трава в'яне. Очі сиплять іскрами. Замилувати очі. Впадати в око. Про людське око.

5. Прочитати текст. Виділити питомо українську лексику. Підготувати повідомлення на тему «Чому англоманія вирує в українському мисленні та мові?».

«Гадаєш, піпл буде без бонусу й пресингу толерувати інвазію офшорних брендів у прайс-листах наших маркетів і на біг-бордах?» – зі смайлом на фейсі проартикулював бой-френд іміджмейкер офіс-менеджерці за бізнес-ланчем з бренді й чикен-київ у снєкбарі фітнес-центру, коли диск-жокей міняв рімейк синглу модерної хедлайнерки-суперстар на коктейль з гітів попси, мікс гар дроку, арт готіку, репу – харитативний ексклюзив для фанів брейк-дансу й рекреаційного секонд-хенду (В. Радчук).

6. Виходячи з лексичного значення слів, добрати до поданих підметів присудки. Записати їх парами.

Підмети: ластівки, горобці, журавлі, солов'ї, зозулі, сороки, голуби, ворони, півні, качки, гуси.

Присудки: кують, тьохкають, цвірінчать, щебечуть, курличуть, скрекочуть, каркають, воркують, гелгочуть, кукурікають, кахкають.

7. Прочитати подані омоніми. Дописати значення кожного другого омоніма.

Кок – зачіска, що стирчить до гори над чолом.

Кок –

Кілька – невизначена мала кількість.

Кілька –

Кит – вид замазки.

Кит –
Качка – гойдання на хвилях.
Качка –
Кар`єр – прискорений галоп, найшвидший біг коня.
Кар`єр –
Лавка – крамниця.
Лавка –

8. Прочитати вірш, знайти омоніми.

Гей, стрільці, хапайте луки,
Та й біжіть бігом на луки!
Комарня там вельми сита -
Настріляйте зо три сита -
Я візьму легенький прут,
Пожену гусят на Прут.
Хоч купатиму не в милі,
Стануть чисті всі та милі!

9. Визначити, якими частинами мови виражені наведені омоніми.

Став, став. Насип, насип. Плач, плач. Діти, діти. Дорога, дорога. Плачу, плачу.

10. Доповнити прислів'я антонімами. Записати їх.

Важко в навчанні, зате... в роботі.
Що вранці не зробиш, то ...не наздоженеш.
На чорній землі... хліб родить.
Маленька праця краща за ...безділля.
Краще розумна догана, ніж дурна...
М'яко стеле, та ... спати.
Свого поганого не хвали, а чужого... не гудь.

11. Виконати тестові завдання:

1. У котрому рядку всі слова є однозначними?

1. Мимобіжний, мігрант, напрокат, оцет, пенальті.
2. Мирний, пам'ять, пень, переживати, темний.
3. Яскравий, ярмо, фанера, учитель, учений.

2. У котрому рядку всі подані слова є багатозначними?

1. Абонент, балерина, витязь, голос, диктант.
2. Баян, веранда, голка, Київ, зореплавець.
3. Біжить, вершник, голова, дружина, земля.

3. У котрому словосполученні виділене слово вжито в прямому значенні?

1. *Колюча* шипшина. 2. *Колюче* слово. 3. *Колюча* правда. 4. *Колючий* дріт. 5. *Колючий* погляд.

4. У котрому словосполученні слово вага вжито в переносному значенні?

1. *Вага* цукру. 2. *Вага* слова. 3. *Залізна вага*. 4. *Вага* доказів. 5. *Вага* авторитету.

5. У котрому рядку всі виділені слова в словосполученнях вжиті в переносному значенні?

1. *Золота* нива, *гіркий* полин, *солодка* цукерка.
2. *Білий* сніг, *високий* будинок, *тихий* крик.
3. *Холодний* погляд, *тверда* рука, *гірка* правда.

6. У котрому реченні виділене слово є метафорою?

1. Страшною для козаків була *поразка* під Берестечком (Г. Хоткевич).
2. Сірий туман квочкою *вгніздився* над полями і висиджує тишу (М. Стельмах).
3. У *ясний* день з високого берега материка можна побачити на обрії, у відкритому морі, чималий острів (О. Гончар).

7. Визначте абсолютні синоніми, тобто такі, що однакові за значенням.

1. Чарівний – чудовий. 2. Райдуга – веселка. 3. Гарний – вродливий. 4. Тільки – лише. 5. Думати – гадати.

8. У котрому рядку слова не утворюють синонімічного ряду?

1. Разом, спільно, сукупно, гуртом, наїздом.
2. Наклеп, обмова, наговір, розмова, обман.
3. Сердитий, гнівний, злий, лютий, грізний.

9. У котрому рядку всі слова є українськими?

1. Лелека, стиглий, щороку, узлісся, хурделиця, посмітюха.
2. Календар, канапа, літургія, компас, блуза, кашне, браслет.
3. Бідон, матч Сюїта, бароко, кар'єра, липень, діло, дорога.

10. У котрому рядку всі слова є термінами?

1. Тепер, грати, місце, треба, поступово, амеба.
2. Морфема, синус, сальдо, косинус, суфікс.
3. Тварина, земля, вітер, трактор, популяція.

11. У котрому реченні є авторські (поетичні, художні) неологізми?

1. Бджолиніть золота гуде (О. Гончар).
2. Я не бував за дальніми морями, чужих доріг ніколи не топтав... (В. Симоненко).

3. Людська душа тисячозвука, в гірським одбита кришталі (М. Рильський).

12. У котрому реченні є фразеологізм?

1. Гірського вітру перелив ромашку нижче нахилив (В. Швець).
2. Свій біль переливаючи в сонети, Іван Франко дививсь на Львів крізь ґрати (Д. Павличко).
3. Він розповідає, а я печу раків від сорому (Ю. Збанацький).

13. У котрому рядку всі слова іншомовного походження?

1. Тінь, ліс, бюлетень, матч, сандвіч.
2. Ваніль, віртуоз, ідеал, океан, стереоскоп, смокінг.
3. Фабрика, фігура, фрукт, сифон, футбол, холод.

14. У котрому реченні виділене слово визначаємо як метонімію?

1. *Вплива* на сині ріки ясен вечір іздаля... (М. Рильський).
2. *Село* готувалося до великого ще небувалого свята (У. Самчук).
3. Сонний ліс тихо *спав* у таких, як і сам, сонних снігах (М. Вінграновський).

15. У котрому рядку подані слова не становлять антонімічних пар?

1. Чесний – підлий; стверджувати – заперечувати.
2. Південь – північ; день – ніч.
3. Мовчати – співати; думати – відповідати.

Домашнє завдання:

1. Підготувати реферат на одну із запропонованих тем:

1. Синонімічний вибір слова.
2. Лексика та її значення в навчанні мови.
3. Роль фразеологічного словника в навчанні мови.

2. Згрупувати подані фразеологізми в синонімічні ряди. З'ясувати значення кожного ряду (виражають повне заперечення змісту слова; у чомусь схожі, однакові).

Як п'яте колесо до воза, гнути спину, один одного вартий, як чорту лапоть, облежувати боки, лежати на печі, лігма лежати, як собаці п'ята нога, обливатися кривавим (сьомим) потом, одного поля ягода, ламати хребта, як лисому гребінь, лізти з шкури, один від одного недалеко відбіг, два чоботи – пара, обоє рябоє, як торішні бублики, як зайцеві бубон, байдики бити, одного гніздечка птиці.

Література:

1. Гонтар Т.П. У світі цікавої лексики та фразеології (ігрові вправи з творчим завданням для учнів 5–6 класів. *Українська мова та література в школі*. 2004. № 6.
2. Дороз В.Ф. Методика навчання української мови в загальноосвітніх закладах: Навч. пос. Київ: Центр учбової літератури, 2022. 386 с.
3. Дрозд В. Вивчення лексики в 5–6 класах з багатонаціональним контингентом. *Дивослово*. 2005. № 10. С. 4–9.
4. Марцієнко Т. Активізація мисленнєвої діяльності учнів 5–6 класів засобами української мови. *Дивослово*. 2006. № 3. С. 2–7.
5. Новосьолова В. Використання сучасних методів, прийомів та засобів навчання на уроках лексикології. *Українська мова та література в школі*. 2006. № 8. С. 8–18.
6. Новосьолова В. Психолого педагогічні особливості засвоєння підлітками емоційно забарвленої лексики. *Українська мова та література в школі*. 2005. № 3. С. 9–13.
7. Омельчук С. Сучасна українська лінгводидактика: норми в термінології і мовна практика фахівців : монографія. Київ: Видавничий дім «Киево-Могилянська академія», 2019. 356 с.
8. Синчук А.М. Однозначні і багатозначні слова: Урок-подорож. *Все для вчителя*. 2002. № 8. С.10–11.
9. Хомяк І., Каркіч І. Компетентнісний підхід до навчання лексики в загальноосвітніх навчальних закладах. *Дивослово*. 2019. № 10 (751). С. 2–5.

Практичні заняття 9–10.

МЕТОДИКА ВИВЧЕННЯ ГРАМАТИКИ

Теоретичні питання:

1. Значення і завдання шкільного курсу морфології в чинних програмах і підручниках з рідної мови.
2. Етапи вивчення морфології у шкільному курсі української мови.
3. Зв'язок морфології з іншими розділами шкільного курсу мови.
4. Принципи, методи і прийоми вивчення морфології в закладах загальної середньої освіти.
5. Прийоми вивчення морфемної будови слова.
6. Наочність та ТЗН під час вивчення морфології.
7. Практичне засвоєння синтаксису.

Практичні завдання:

1. Дати відповіді на питання для самостійного контролю знань:

1. Зміст шкільного курсу морфології та його значення.
2. Який зв'язок морфології з іншими розділами про мову?
3. Які завдання вивчення морфології в школі.

4. Формування в учнів умінь і навичок робити морфологічний аналіз слова.
5. Які ви знаєте методи і прийоми вивчення морфології?
6. Урахування яких принципів потребує вивчення морфології?
7. Чому провідним принципом під час роботи над розділом вважається вивчення морфології на синтаксичній основі?
8. Як здійснюється реалізація комунікативно-діяльнісного і функціонально-стилістичного підходів у вивченні морфології в школі?
9. Які є етапи вивчення синтаксису: практичне засвоєння синтаксису?
10. Які ви знаєте шляхи подолання труднощів у вивченні головних і другорядних членів речення, відокремлених та однорідних членів речення?
11. Які ви знаєте методи і прийоми теоретично-практичного вивчення синтаксису?
12. Розказати про зв'язок синтаксису з лексикою, морфологією і розвитком мовлення учнів.

2. Виконати завдання 2, 4 (С. 148); завдання 5 (С. 149) (Практикум з методики навчання української мови в загальноосвітніх закладах. К., 2003.).

3. Укласти бібліографію до теми.

4. Продемонструвати проведення окремих етапів уроку за складеним конспектом.

5. Виконати вправи 24, 25 (С. 120); 33, 35, 36, 37 (С. 123); Вправи 54, 55, 57, 60, 61, 62 (С. 183–139) (за підручником «Методика навчання рідної мови в середніх навчальних закладах» за ред. М. Пентилюк, К., 2000)

6. Утворити іменники чоловічого і жіночого роду, які називають мешканців таких міст:

Ужгород, Львів, Варшава, Київ, Луцьк, Полтава, Тернопіль, Одеса, Москва, Чоп, Хуст.

7. Записати іменники в родовому відмінку однини.

Документ, стандарт, реквізит, акт, автор, адресат, оригінал, дублікат, гриф, заголовок, зміст, текст, підпис, бланк, юрист, лікар.

8. виправити суржикові викривлення.

Давати добро, дякуючи підтримці, військові дії, пристрасті накаляються, виписка із протоколу, забезпечувати безпеку, від нічого робити, із сказаного слідує, існуючі думки, існуючі кордони, існуючий порядок, існуючі проблеми, існуючі ціни, возмістити убитки, вжити

всіх зусиль, думки співпадають, говорити на українській мові, дійсне лице, слідує останова, згідно розкладу, діюче законодавство.

9. Перекласти українською мовою.

Отличительная черта, испытательный срок, ведущий специалист, возместить ущерб, по нашим подсчетам, комиссия по вопросам, специалист по экономике, доверенное лицо, денежное обращение, совершать сделку, в порядке исключения, в порядке вещей, язвительный смех, ширпотреб, окончательное решение, по многим причинам, при наличии средств, составная часть, стоимость работ.

10. Провідміняти кількісні числівники: 140, 267, 596, 842.

11. Скласти речення з такими прислівниками і співзвучними з ними словами.

По-осінньому – по осінньому, востаннє – в останнє, нашвидку – на швидку, нарешті – на решті, зроду – з роду, надворі – на дворі, додолу – до долу, напам'ять – на пам'ять.

12. Проаналізувати речення

1. А осінь рання вже розвісила на в'язах зоряне намисто (Т. Ліхтей). 2. Рану медом з кульбаби змащу під елегію ранню дощу (Т. Ліхтей). 3. І до рідного порога докотилася тривога (С. Лепех). 4. І не раз на життєвій дорозі мамин нас виручав рушничок (С. Лепех). 5. Знов у нашім саду солов'ї срібні роси збирають піснями (С. Лепех). 6. Срібен місяць в темні коси нічка заплела (С. Лепех). 7. Різдвяно стелиться дорога у рідні батьківські краї (С. Лепех). 8. Ось і знов з пелюстків пломенить рідний спів (С. Лепех). 8. Буду ревно тепер берегти наш серпневий світанок в покосах (С. Лепех). 9. Встає весна травною молодістю і вигляда вишневого розвою (С. Лепех). 10. І зорять, мов бенгальські вогні, алебастрові плечі її (Т. Ліхтей). 11. Слізно вдивлялася в море, спершись на мостик причалу (Т. Ліхтей). 12. До зорі встелю майстерню лободою (Т. Ліхтей). 13. Хитрощі музи, змовившись неначе, влетіли й сіли на вогку палітру (Т. Ліхтей).

Домашнє завдання:

1. Підготувати реферат на одну із запропонованих тем:

1. Наступність і перспективність у вивченні граматичного матеріалу.
2. Вивчення морфології на синтаксичній основі.
3. Особливості вивчення іменних частин мови.
4. Актуальні проблеми вивчення службових частин мови.

2. Виконати вправи 54, 55, 57, 60–62 (С. 138–139) (за підручником «Методика навчання рідної мови в середніх навчальних закладах» за ред. М. Пентилюк, К., 2000)

Література:

1. Божко О. П. Формування текстотвірних умінь учнів основної школи в процесі вивчення синтаксису складного речення: дис. ... канд. пед. наук: 13.00.02. Херсон, 2017. 283 с.
2. Бондаренко Н. Опрацювання морфологічних норм української мови на засадах компетентнісного підходу. *Українська мова і література в школі: науково-методичний журнал*. Інститут педагогіки НАНП України. Київ, 2019. № 2, С. 2–6.
3. Бутурлим Т. Інноваційний підхід до вивчення іменника. *Дивослово*. 2020. № 11 (764). С. 2–11.
4. Гнаткович Т. Генерування мовної компетентності здобувачів загальної середньої освіти в процесі навчання синтаксису. *Українська мова і література в школі: науково-методичний журнал*. Інститут педагогіки НАНП України. Київ, 2021. № 6. С. 2–6.
5. Горохова Т. О. Формування граматичної компетентності май-бутніх учителів української мови і літератури на засадах текстоцентричного підходу: автореф. дис. ... канд. пед. наук: 13.00.02. Київ, 2018. 20 с.
6. Гумак Л. Уроки української мови у 8 класі. Тернопіль: Підручники і посібники, 2003. 208 с.
7. Дороз В.Ф. Методика навчання української мови в загальноосвітніх закладах: Навч. пос. Київ: Центр учбової літератури, 2022. 386 с.
8. Кравець М. Відмінювання, правопис, вживання займенників у мовленні. *Дивослово*. 2005. № 3. С. 24–25.
9. Кравчук Г. Словосполучення і речення. Головні та другорядні члени речення. Однорідні члени речення в 6 класі. *Українська мова і література в школі: науково-методичний журнал*. Інститут педагогіки НАНП України. Київ, 2020. № 5 (152). С. 44–47.
10. Нагорна А. Вичаємо складні речення (9 клас). *Дивослово*. Київ, 2021. № 9. С. 12–15.
11. Олійник А. Перевірка якості знань старшокласників з морфології української мови на профільному рівні в умовах дистанційного навчання. *Українська мова і література в школі: науково-методичний журнал*. Інститут педагогіки НАНП України. Київ, 2020. № 5, С. 7–9.
12. Омельчук С. Сучасна українська лінгводидактика: норми в термінології і мовна практика фахівців: монографія. Київ: Видавничий дім «Києво-Могилянська академія», 2019. 356 с.
13. Омельчук С. Формування мовленнєво-комунікативних умінь у процесі вивчення синтаксису: Лінгводидактичні аспекти. *Дивослово*. 2006. № 9. С. 2–5.
14. Таровита І. Про добро, любов і мудрість односкладними реченнями (8 клас). Дієприкметник. Узагальнення вивченого (7 клас). *Дивослово*. 2021. № 5–6. (770–771). С. 12–17.
15. Турко Г. Урок-підсумок набутих знань із теми «Прикметник». *Українська мова і література в школі: науково-методичний журнал*. Інститут педагогіки НАНП України. Київ, 2020. № 6 (153). С. 36–38.

16. Яворська С. Перевірка навчальних досягнень із синтаксису простого речення як засіб розвитку критичного мислення учнів. *Українська мова і література в школах України*. Київ, 2018. № 12, С. 42–46.

Практичне заняття 11

НАВЧАННЯ ОРФОГРАФІЇ ТА ПУНКТУАЦІЇ

Теоретичні питання:

1. Значення орфографії, пунктуації та їх місце в шкільному курсі української мови.
2. Основні принципи навчання орфографії та пунктуації, їх зв'язок з граматиною і розвитком мовлення.
3. Поняття про орфограму. Класифікація орфограм.
4. Поняття про пунктограму. Пунктуаційні правила, їх класифікація, методика вивчення пунктуаційних правил.
5. Методика вивчення орфографічних правил.
6. Основні прийоми навчання орфографії, пунктуації.
7. Види орфографічних вправ, вправ з пунктуації, методика їх проведення.
8. Робота з орфографічним словником.
9. Труднощі у вивченні орфографії, окремих питань пунктуації, шляхи їх подолання.
10. Методика виправлення, обліку й класифікації помилок. Система роботи над пунктуаційними помилками.
11. Опрацювати норми й критерії оцінювання орфографічних навичок учнів.
12. Аналіз орфографічних помилок.
13. Причини виникнення орфографічних помилок, способи їх запобігання.
14. Зв'язок у навчанні пунктуації з синтаксисом та розвитком мовлення й мислення.

Практичні завдання:

1. Дати відповіді на питання для самостійного контролю знань:

1. Які ви знаєте основні принципи навчання орфографії та пунктуації?
2. Що таке орфограма, пунктограма?
3. Які ви знаєте методи і прийоми навчання орфографії, пунктуації?
4. Якими бувають диктанти за формами роботи?
5. Що ви знаєте про систему вправ у навчанні пунктуації?

2. Переписати текст, розставити розділові знаки. Виписати слова іншомовного походження, добрати українські відповідники.

Запальна дискусія закінчилася. Ваші аргументи перемогли аргументи другої сторони були відкинуті. Поставте тепер себе на місце

опонента неприємно програвати й бачити що всі учасники дискусії підтримали вашого супротивника. Перемога збудила вас і природно було б тріумфувати проте не забувайте ваш супротивник пішов пригнічений і самотній не змінивши свого погляду.

Подумайте чи не краще залагодити справу таким чином, щоб ваш супротивник після дискусії не залишався самотнім щоб не відчув озлобленості й гіркоти поразки. Чи не краще на закінчення дискусії сказати примирливим або приятельським тоном А тепер варто мабуть підбити підсумки нашої розмови.

3. Поставити розділові знаки і пояснити їх.

Фахове мовлення це частина загальнонаціональної мови. Характерними особливостями професійного мовлення медика є поєднання й доповнення наукового та ділового стилів мови вживання мовних засобів (фахових термінів) високого ступеня стандартизації точність формулювань зваженість доречність логічність викладу. Тому при вивченні лексичного складу фахового мовлення основна увага приділяється термінологічній лексиці. Медична лексика є однією із найдавніших фахових термінологій яка формувалась на власній мовній основі. Наукова термінологія не є сталою системою вона живе змінюється пристосовується до потреб сучасності.

4. Виконати тестові завдання:

1. У котрому рядку в усіх словах при творенні від них прикметників за допомогою суфікса –н- відбувається подвоєння букв?

1. Залізо, сезон, істина, корона.
2. Урожай, гриб, коровай, караван.
3. Кінь, туман, лимон, колона, трон.
4. Школа, основа, чавун, ешелон, дорога.

2. У котрому рядку допущено орфографічну помилку?

1. Інтелігентний, форпостний, контрастний, чесний, нещасний.
2. Обласний, рідкісний, свиснути, швидкісний, безвиїзно.
3. Рискнути, вискнути, випускний, туристський.

3. У котрому рядку на місці крапок треба писати букву и?

1. С...мпатія, л...мон, с...стема, ас...метрія, ц...ферблат.
2. Єг...пет, Пар...ж, с...луєт, к...но, в...кінг.
3. Р...нг, к...ргиз, ж...раф, б...лет, ц...клон.

4. У котрому рядку всі слова написано правильно?

1. Скласти, зв'язати, зробити, зфотографувати, зволожити.
2. Змити, зняти, створити, збагнути, списати, схопити.

3. Спиляти, зварити, схилити, зкопати, сформувати.

5. У котрому рядку допущено орфографічну помилку?

1. Пір'їна, Лук'ян, кур'єр, з'їхати, об'їзд.
2. Інекція, п'єдестал, миш'як, пів'яблука, моркв'яний.
3. З'єднання, інтер'єр, об'єкт, роз'яснити, розв'язати.

6. У котрому рядку в усіх числівниках на місці трьох крапок треба писати м'який знак?

1. П'ят...десят...ом, сім...десяти, вісімдесят...ом.
2. Двадцят...ох, шістдесят...ма, читир...ох, шіст...ма.
3. Дев'ят...мастами, віс...момастами, віс...ма, с...ома.
4. Шіст...десяти, віс...мох, чотир...ма, на чотир...остах.

7. У котрому рядку обидві паралельні форми числівника є правильними?

1. Р. восьмидесяти, двадцяти двох, вісімдесятьох, двадцятьох двох.
2. Д. восьмидесятьом, двадцятьом двом, вісімдесяти, двадцяти двом.
3. О. вісімдесятьма, двадцятьма двома, вісімдесятьома, двадцятьома двома.
4. М. (на) вісімдесяти двадцяти двох, восьмидесятьох, двадцятьох двох.

8. У котрому рядку всі слова треба писати разом?

1. Казна/що, казна/який, аби/з/ким, хто/небудь, ні/який.
2. Аби/хто, на/тще/серце, де/хто, в/різно/біч, ні/хто.
3. Що/небудь, аби/що, скільки/небудь, будь/хто, ні/з/чим.

9. У котрому реченні допущено пунктуаційну помилку?

1. Щоб досягти успіху під час бесіди, треба ретельно готуватися до неї, бути уважним...
2. Совість, найкращий порадник.
3. Бланк – це стандартна форма певного документа...

10. У котрому реченні допущено пунктуаційну помилку?

1. Характеристика, це документ, у якому дається оцінка ділових і моральних якостей працівника...
2. Українська мова належить до індоєвропейської мовної сім'ї.
3. Працюйте на перспективу, а не на проміжні результати.

11. У котрому реченні допущено пунктуаційну помилку?

1. Наказ – це розпорядчий документ, що видається керівником установи.
2. Іван Огієнко – був людиною енциклопедичних знань.

3. В основній частині доповіді викладається сутність проблеми, наводяться докази...

12. У котрому реченні допущено пунктуаційну помилку?

1. Протокол – це один з найпоширеніших документів колегіальних органів.
2. Рідна мова найбільша духовна коштовність...
3. Мабуть, ніщо так не радує людський зір, як зримий результат роботи.

13. У котрому реченні допущено пунктуаційну помилку?

1. Учить дітей бачити, мислити, відкривати, дивуватися.
2. Існують тісні контакти між закладами, установами, державами.
3. Правда може я сам-таки в цьому винен.

14. У котрому реченні допущено пунктуаційну помилку?

1. Щоб досягти успіху під час бесіди, треба ретельно готуватися до неї, бути уважним...
2. Працюйте на перспективу, а не на проміжні результати.
3. Пристосуйте свій голос до тієї обстановки де відбувається спілкування.

15. У котрому реченні допущено пунктуаційну помилку?

1. Завершуючи телефонну розмову обов'язково треба попрощатися.
2. В основній частині доповіді викладається сутність проблеми, наводяться докази...
3. Мовлення повинно бути не тільки правильним а й лексично багатим, синтаксично різноманітним.

16. У котрому реченні допущено пунктуаційну помилку?

1. Ономастика – наука, яка вивчає власні назви.
2. До того ж, як показали лабораторні дослідження, у процесі мовлення задіяний увесь організм людини.
3. Ні мертва мова ні мертва цивілізація ніколи не можуть схвилювати світ.

17. У котрому реченні допущено пунктуаційну помилку?

1. Лірична пісня – це душа народу, це безмежне поле, засіяне зернами історії...
2. Михайло Коцюбинський напоєний соками багатющої землі своєї – і через те він став безсмертним.
3. Пацієнт, хворий, який лікується в лікаря, у лікарні.

18. У котрому реченні допущено пунктуаційну помилку?

1. Кажуть мужність приходить з роками.

2. Медицина – система наукової і практичної діяльності, спрямована на зміцнення та охорону здоров'я людини...
3. Папери були скрізь: і на столі, і на полицях, і навіть стіни були обліплені ними.

19. Поясніть підкреслений розділовий знак.

Темна ніч, напоєна степовими пахощами, пропливала над Асканією (О. Гончар).

Варіанти відповіді: 1) Кома при порівняльному звороті. 2) Кома при відокремленому означенні, вираженому дієприкметниковим зворотом. 3) Кома при відокремленій обставині, виражений дієприслівниковим зворотом.

20. Поясніть підкреслений розділовий знак.

Зоре моя вечірняя, зійди над горою, поговорим тихесенько в неволі з тобою (Т. Шевченко).

Варіанти відповіді: 1) Кома при порівняльному звороті. 2) Кома при поширеному звертанні. 3) Кома при відокремленій обставині, виражений дієприслівниковим зворотом.

21. Поясніть підкреслений розділовий знак.

Перед очима розгортався типовий для Угорщини ландшафт: вибалки, пагорби, рівнини (О. Гончар).

Варіанти відповіді: 1) Двокрапка після слів автора. 2) Двокрапка у складному безсполучниковому реченні. 3) Двокрапка після узагальнювального слова перед однорідними членами речення.

22. Поясніть підкреслений розділовий знак.

Вже листопад підкрався з-за дубів, і гай знімає Золоту перуку (Л. Костенко).

Варіанти відповіді: 1) Кома між частинами складнопідрядного речення. 2) Кома при вставному слові. 3) Кома між частинами складносурядного речення.

23. Поясніть підкреслений розділовий знак.

Всі ненавидять війну, всі бояться і не хочуть смерті, у всіх спільне бажання повернутися додому (П. Загребельний).

Варіанти відповіді: 1) Кома при відокремленій прикладці. 2) Кома між однорідними членами речення. 3) Кома між частинами складного безсполучникового речення.

Домашнє завдання:

1. Підготувати реферат на одну із запропонованих тем:

1. Принципи української орфографії.
2. Методика вивчення орфографічних правил.
3. Значення пунктуації та її теоретичні основи.

Література:

1. Бондаренко Н. Будова слова. Словотвір. Орфографія. *Дивослово*. 2004. № 4. С. 42–44.
2. Бондаренко Н. Диктант як ефективний прийом навчання правопису. *Дивослово*. 2014. № 2. С. 2–6.
3. Вітюк В. Психологічні фактори формування орфографічних умінь і навичок. *Українська мова і література в школі*. 2005. № 6. С. 5–7.
4. Дороз В.Ф. Методика навчання української мови в загальноосвітніх закладах: Навч. пос. Київ: Центр навчальної літератури, 2022. 386 с.
5. Ладоня К. Формування пунктуаційної компетентності учнів 8 класу на уроках української мови. *Українська мова і література в школі*. 2016. № 6. С. 12–15.
6. Лісова Ю. Пунктуація складного речення. *Дивослово*. 2019. № 1. С. 22–26.
7. Омельчук С. Сучасна українська лінгводидактика: норми в термінології і мовна практика фахівців: монографія. Київ: Видавничий дім «Києво-Могилянська академія», 2019. 356 с.
8. Панчук О. Як викликати «невідкладну ігрову допомогу» (Формування орфографічних умінь і навичок...). *Українська мова і література в середніх школах, гімназіях, ліцеях та колегіумах*. 2007. № 4. С. 10–19.
9. Райська Л. Удосконалення навичок правопису НЕ. *Дивослово*. 2000. № 4. С. 38–40.
10. Хом'як І. Зв'язок у вивченні орфографії та граматики. *Урок української*. 2002. № 9. С. 38–41.
11. Хом'як І. Навчання орфографії у зв'язку зі словотвором. *Урок української*. 2002. № 7. С. 38–42.
12. Хом'як І. Визначення орфограми у писемному мовленні. *Дивослово*. 2000. № 2. С. 29–31.

Практичне заняття 12

НАУКОВІ ОСНОВИ ЗВ'ЯЗНОГО МОВЛЕННЯ

Теоретичні питання:

1. Зв'язне мовлення як методична проблема.
2. Значення і завдання роботи з розвитку усного і писемного зв'язного мовлення.
3. Питання розвитку зв'язного мовлення в історії методичної науки.
4. Основні принципи методики розвитку зв'язного мовлення..
5. Питання розвитку усного мовлення здобувачів.
6. Види робіт з розвитку зв'язного мовлення.
7. Основні вимоги до перевірки творчих робіт.

Практичні завдання:

1. Дати відповіді на питання для самостійного контролю знань:

1. Яка мета і завдання навчання усіх видів мовленнєвої діяльності в школі?

2. Якими вміннями і навичками повинні оволодіти учні у процесі роботи над рецептивними і продуктивними видами діяльності?
3. Які види переказів (творів) передбачено чинною програмою?
4. Якою повинна бути підготовка до переказу (твору)?
5. Яку роботу потрібно проводити над попередженням мовних і мовленнєвих помилок у переказі (творі)?
6. Чи можна стверджувати, що твір – найскладніший вид роботи з розвитку зв'язного мовлення?
7. Як сприяє написання творчої роботи формуванню мовної особистості?
8. Як зв'язне мовлення відбивається в інших науках (лінгвістиці, психології, психолінгвістиці)?
9. Які завдання роботи з розвитку зв'язного мовлення?

2. Опрацювати проблемні запитання до плану 3, 5 (С. 204) (Практикум з методики навчання української мови в загальноосвітніх закладах. К., 2003).

3. Скласти алгоритм засвоєння Вами цієї теми.

4. Розробити систему вправ і завдань для підготовки учнів до написання переказу (твору).

5. Законспектувати 1–2 джерела з виучуваної теми.

6. Виконати вправи 72–79 (С. 163–164) (за підручником «Методика навчання рідної мови в середніх навчальних закладах» за ред. М. Пентилюк, К., 2000)

7. Зредагувати словосполучення.

В залежності від, користуватися льготами, втратити свідомість, примірний план, підготувати урок, доказувати щось, висновки по викладеному, протирічить програмі, відмінили розпорядження, треба додати, справа в тому, згорання крові, по ліву сторону, відпала необхідність, штампівка деталей, у протилежність.

8. Дати письмову відповідь на запитання:

У чому полягає виховне значення творів і переказів? Що має враховувати вчитель у зв'язку з цим?

Домашнє завдання:

1. Підготувати реферат на одну із запропонованих тем:

1. Питання розвитку зв'язного мовлення в методичній науці.
2. Напрями роботи з розвитку зв'язного мовлення.
3. Методичне поняття «зв'язне мовлення» та «формування комунікативних умінь і навичок» – за чим майбутнє?
4. Рецептивні види мовленнєвої діяльності.

5. Аудіювання на уроках мови.
6. Читання на уроках мови.
7. Норми оцінювання умінь і навичок аудіювання.

2. У різних методичних посібниках одні й ті ж тексти позначають різними термінами – міркування, роздум, пояснення, вважаючи їх очевидно, за змістом, ідентичними. Яка з цього приводу ваша думка? Чи не вбачаєте ви в цьому змішування понять і жанрів?

Література:

1. Алексеєва В. Питання мовної культури у шкільному курсі української мови. *Освіта і управління*, Т.11, 2008. С. 57–63.
2. Бернацька С. Роль і вплив інтернет-комунікації на сучасну культуру мовлення. *Вісник науки та освіти*. 2023. № 4 (10). С. 62–75.
3. Бондаренко Н. Норми української літературної мови в курсі старшої школи. *Методика мови*. 2018. № 2. С. 8–13.
4. Бондаренко Н. Робота над типами мовлення у 5–6 класах. Бібліотечка «Дивослова». 2007. № 4. 64 с.
5. Дідук Г.І. Система роботи з розвитку зв'язного мовлення відповідно до нових концепцій викладання рідної мови. *Українська мова і література в школі*. 2000. № 5. С. 24–28.
6. Донченко Т. Власне методичні принципи навчання української мови. *Українська мова і література в школі*. 2004. № 2. С. 2–4.
7. Донченко Т. Мовленнєвий розвиток як науково-методична проблема. *Дивослово*. 2006. № 5. С. 2–5.
8. Дороз В.Ф. Методика навчання української мови в загальноосвітніх закладах: Навч. пос. Київ: Центр учбової літератури, 2022. 386 с.
9. Інтелектуальні ігри на уроках української мови та літератури / Упоряд. К.Ю. Голобородько. Харків: Вид. група «Основа», 2005. С. 111–119.
10. Караман С. Види робіт з розвитку зв'язного мовлення. *Українська мова і література в школі*. 2004. № 4. С. 18–20.
11. Караман С. Методика розвитку зв'язного мовлення. Ознайомлення з мовними нормами. *Українська мова і література в школі*. 2004. № 2. С. 47–50.
12. Кононевич В. Від авторської казки до вершини? Творчі роботи на уроках мови та літератури. *Українська мова та література в школі*. 2005. № 13. С. 6–9.
13. Кучерук О. Технології мовленнєвого розвитку школярів. *Дивослово*. 2008. № 10. С. 3–5.
14. Лещенко Г. Інтегровані уроки у системі розвитку зв'язного українського мовлення школярів. *Українська мова і література в школі*. 2004. № 10. С. 46–47.
15. Лещенко Г. Система ситуативних завдань до уроків розвитку зв'язного мовлення. *Українська мова і література в школі*. 2004. № 5. С. 13–18.
16. Нетрадиційні уроки з рідної мови. 5–11 класи / Укладачі С.С. Скляр, Л.І. Нечволод. Харків: «Торсінг», 2004. С. 28–35, 47–53.
17. Новик О. Гра на уроці мови. *Методичні діалоги*. 2008. № 1. С. 13–15.
18. Перебийніс С. Інтегрований урок. *Методичні діалоги*. 2007. № 10. С. 20–22.

19. Передрій Г. Про цікаві завдання й ігрові форми роботи з української мови. *Дивослово*. 2005. № 1. С. 7–13.
20. Попова Л. Уроки розвитку мовлення як ефективна форма вдосконалення мовленнєвих умінь і навичок учнів профільної школи. *Українська мова і література в школі*. 2016. № 4 (127). С. 15–18.
21. Уроки розвитку зв'язного мовлення / Упоряд. К.Ю. Голобородько. Харків: Вид. група «Основа», 2006. С. 3–7.
22. Усі уроки української мови в 6 класі. Упоряд. С.А. Омельчук. Харків: Вид. група «Основа», 2006. С. 13–21.

Практичне заняття 13

МЕТОДИКА ОПРАЦЮВАННЯ СТИЛІВ МОВЛЕННЯ. ОСОБЛИВОСТІ ФОРМУВАННЯ РИТОРИЧНИХ УМІНЬ І НАВИЧОК СТАРШОКЛАСНИКІВ

Теоретичні питання:

1. Зміст і місце стилів мовлення в шкільній програмі.
2. Функційно-стилістичний підхід до навчання української мови.
3. Особливості вивчення стилів мовлення у 5–9, 10–11 класах.
4. Система вправ зі стилістики.
5. Особливості роботи з риторики в старших класах.

Практичні завдання:

1. Дати відповіді на питання для самостійного контролю знань:

1. Як відбито поняття стилістики у змістових лініях чинної програми?
2. Який зв'язок між поняттями стилістики в програмі основної і старшої школи?
3. У чому суть функціонально-стилістичного аспекту навчання мови?
4. Які стильові і стилістичні ознаки має текст?
5. Якими риторичними вміннями й навичками повинні оволодіти учні основної та старшої школи?
6. Чому сучасна школа звертається до практичної риторики?
7. Розвитку яких видів мовленнєвої діяльності сприяє риторика?

2. Виконати завдання 1, 2, 3, 4 (С. 230) (Практикум з методики навчання української мови в загальноосвітніх закладах. К., 2003).

3. Опрацювати рекомендовану літературу.

4. Законспектувати 1–2 джерела.

5. Підготувати інформаційну про мову до однієї з тем плану (4–5 хвилин).

6. Змоделювати урок риторики в 10 класі.

7. Скласти пам'ятку «Навчання учнів стилів мовлення».

8. Пояснити, чому під час виступу важливим є почуття гумору. Аргументуйте, беручи за основу текст.

Якщо під час вашої лекції чи виступу ніхто не сміявся хоч один раз, то ви поганий викладач, оратор. Якщо ви не вмієте жартувати – міняйте професію. Коли люди вміють жартувати, то ламається крига. Ваші слухачі відчують себе рівними з вами (Я. Грицак).

9. Чому слово – зброя? Прокоментуйте слова Ліни Костенко:

Як легко висміяти вчинок,
Як просто – знищити талант.
Щоб обезкровити людину,
Достатньо слів – не треба ран.

Домашнє завдання:

1. Підготувати реферат на одну із запропонованих тем:

1. Мета і завдання роботи зі стилістики в школі.
2. Вміння і навички, якими повинні оволодіти учні у процесі роботи над стилями мови.
3. Особливості роботи з риторики у старших класах.
4. Значення практичної риторики у формуванні мовленнєвих умінь і навичок учнів.
5. Техніка підготовки публічного виступу.

2. Скласти конспект виховного заходу.

Література:

1. Бабич Н.Д. Практична стилістика і культура української мови. Львів: Світ, 2003. 432 с.
2. Бартошук Б. Тези як засіб організації розумової праці. (урок у 10 класі). *Дивослово*. 2017. № 6 (723). С. 17–20.
3. Бондаренко Н. Соціальне спрямування сучасних технологій навчання української мови старшокласників. *Дивослово*. 2018. № 9. С. 2–7.
4. Бондаренко Н. Самостійна робота як спосіб реалізації загально дидактичних та методико-літературних завдань. *Дивослово*. 2018. № 1. С. 23–28.
5. Галаєвська Л. Формування інформаційної компетентності старшокласників на уроках української мови. *Українська мова і література в школі*. 2018. № 3. С. 26–29.
6. Голубовська І.В. Стилістика української мови. Презентація. Режим доступу: imgur.com/gallery/g2S9d
7. Деркач Л. Дебатна гра важливий чинник розвитку риторичної культури. *Дивослово*. 2015. № 4 (697). С. 2–7.

8. Должикова Т. Лінгвістичний аналіз тексту як засіб активізації читацької діяльності здобувачів освіти. *Українська мова і література в школі: науково-методичний журнал*. Інститут педагогіки НАНП України. Київ, 2020. № 1. С. 9–13.
9. Дороз В.Ф. Методика навчання української мови в загальноосвітніх закладах: Навч. пос. Київ: Центр учбової літератури, 2022. 386 с.
10. Коваленко С.М. Сучасна риторика: навчально-методичний посібник. Тернопіль: Мандрівець, 2007. 184 с.
11. Кравець Л.В. Стилїстика української мови. Практикум: навчальний посібник; за ред. Л.І. Мацько. Київ: Вища школа, 2004. 199 с.
12. Криворотенко О. Семінар як засіб розвитку самостійної пізнавальної діяльності школярів. *Дивослово*. 2014. № 6 (687). С. 2–7.
13. Криворотенко О. Учнівська конференція: технологія, методика, проведення та забезпечення суб'єктності учня в практичній діяльності. *Дивослово*. 2016. № 4. С. 2–8.
14. Луценко В. До вивчення функціональної стилїстики в 5–9 класах загальноосвітньої школи. *Українська мова та література в школі*. 2006. № 1. С. 7–10.
15. Мацько Л. І. Стилїстика української мови: підручник; за ред. Л. І. Мацько. К.: Вища школа, 2003. 462 с.
16. Овсієнко Л.М. Методика навчання лінгвістики тексту майбутніх учителів української мови і літератури на засадах компетентнісного підходу: дис. ... д-ра пед. наук: 13.00.02. Київ, 2018. 458 с.
17. Основи ораторського мистецтва: практикум; укладач О.І. Когут. Тернопіль: Астон, 2005. 296 с.
18. Печонкіна Л. Узагальнюємо та систематизуємо знання про текст і складне синтаксичне ціле. *Дивослово*. Київ, 2020. № 10. С. 4–10.
19. Пономарів О.Д. Стилїстика сучасної української мови: підручник. Київ: Либідь, 1992. 248 с.
20. Попова Л. Принципи формування текстотвірних умінь учнів старшої школи. *Українська мова і література в школі*. 2018. № 3. С. 22–26.
21. Семчук Д. Курс практичної стилїстики та культури мовлення: Навчальний посібник для старшокласників. *Українська мова і література*. 2003. Ч. 21–23, червень. 61 с.
22. Сербенська О. Культура усного мовлення. Практикум: навчальний посібник. Київ: Центр навчальної літератури, 2004. 216 с.
23. Цінько С. Розвиток критичного мислення старшокласників на уроках української мови. *Дивослово*. 2017. № 3. С. 19–23.
24. Ющук І. Художній текст у вивченні мови. *Дивослово*. 2021. № 4. С. 2–4.

Практичне заняття 14

ЗНАЧЕННЯ ПОЗАКЛАСНОЇ РОБОТИ З УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ В ЗАКЛАДАХ ЗАГАЛЬНОЇ СЕРЕДНЬОЇ ТА ФАХОВОЇ ПЕРЕДВИЩОЇ ОСВІТИ

Теоретичні питання:

1. Значення і завдання позакласної роботи.
2. Взаємозв'язок позакласної роботи з класними заняттями.
3. Зміст позакласної роботи.
4. Основні форми організації позакласної роботи.

5. Мовні ігри, вікторини, конкурси, олімпіади.
6. Елементи дослідницького характеру в позакласній роботі з мови.
7. Основні принципи організації позакласної роботи.
8. Організація й методика роботи мовного гуртка.
9. Робота в МАН.

Практичні завдання:

1. Дати відповіді на питання для самостійного контролю знань:

1. Чим відрізняється позакласна робота від уроків?
2. Які ви знаєте форми позакласної роботи?
3. Що є найпоширенішою груповою формою позакласної роботи?
4. Які ви знаєте форми роботи в гуртках?
5. Які ви знаєте форми роботи на факультативних заняттях?

2. Продемонструвати проведення окремих етапів виховного заходу за складеним конспектом.

3. Скласти план гурткового заняття з лексики, враховуючи теми, що вивчаються за програмою в 5–6 класах.

4. Укласти бібліографію науково-методичної літератури, яку можна використати в підготовці до позакласної роботи з мови.

5. Підготувати повідомлення на тему «Питання позакласної роботи з мови» в публікаціях методичних журналів за 2019–2023 рр.

6. Розробити тематику мовних вечорів, ранків. Добрати до кожної теми список літератури, яку можна використати в підготовці відповідних заходів.

7. Скласти орієнтовний план-конспект позакласного заходу з української мови «Мовний етикет українського народу». Провести його в аудиторії.

8. Підготувати повідомлення на одну з тем: «Крилаті вислови», «Ввічливі слова», «Майстри художнього слова». Дати методичні рекомендації щодо використання підготовленого вами повідомлення у позакласній роботі з української мови.

9. Виконати тестові завдання:

1. Позакласна робота з мови – це:

- а) факультативні заняття з мови;
- б) індивідуальні заняття з невстигаючими учнями;
- в) ваш варіант.

2. У світлі сучасної Концепції мовної освіти позакласна робота з рідної мови повинна реалізовуватися:

- а) у тісному взаємозв'язку з навчальним матеріалом уроку;
- б) функціонально-комунікативним підходом;
- в) у зв'язку з краєзнавством;
- г) у зв'язку з орієнтацією на середнього учня.

3. Принципи позакласної роботи – це:

- а) інтерактивні методи і прийоми навчання;
- б) вибірковість, розважливість, добровільність;
- в) ваш варіант.

4. Які види і форми позакласної роботи з мови практикуються в школі:

- а) індивідуальні форми роботи (виготовлення посібників, робота над роллю, підготовка доповіді);
- б) групова робота, лекція, урок-гра;
- в) ваш варіант.

5. Які назви можуть мати мовні гуртки у 5–9 класах:

- а) «Юний філолог»;
- б) «Риторика»;
- в) «Цікава грамати́ка»;
- г) ваш варіант

6. Вибірковість у позакласній роботі з мови виявляється:

- а) у відсутності єдиної програми для позаурочних заходів;
- б) у виборі кращих чи невстигаючих учнів,
- в) ваш варіант.

7. Характерні особливості гурткових занять:

- а) шаблон, трафаретність, чіткий регламент;
- б) варіювання змісту і структури; створення духовної атмосфери;
- в) методична майстерність керівника гуртка.

8. Інтерес до позакласних заходів з мови можуть викликати:

- а) мовні ігри, змагання, шаради, ребуси;
- б) лекції, дискусії, виконання однотипних завдань;
- в) репродуктивні бесіди, повторення вивченого на уроці мови, диктанти.

9. Краєзнавча робота на заняттях мовного гуртка передбачає:

- а) збір місцевих діалектів і виготовлення на їх основі спеціального альбому;
- б) вивчення місцевої топонімії
- в) дослідження особливостей стилю українських письменників;

г) ваш варіант.

10. Чим визначається успіх позакласної роботи з мови:

- а) різноманітними формами і видами роботи;
- б) вивчення матеріалу, який погано засвоїли на уроці;
- в) дотриманням принципів позакласної роботи;
- г) додатковими заняттями з невстигаючими учнями.

Домашнє завдання:

Розробити п'ять проблемних завдань і п'ять завдань, спрямованих на розвиток творчих нахилів учнів, які можна використати на позаурочних заняттях із граматики. Оформити їх на окремих картках.

Література:

1. Бондаренко Н. Самостійна робота як спосіб реалізації загально дидактичних та методико-літературних завдань. *Дивослово*. 2018. № 1. С. 23–28.
2. Борисенко В. Сова К. Мовна вікторина як форма позакласної роботи з української мови. *Українська мова і література в школах України*. 2016. № 5. С. 3–8.
3. Галаєвська Л. Формування інформаційної компетентності старшокласників на уроках української мови. *Українська мова і література в школі*. 2018. № 3. С. 26–29.
4. Глазова О., Кузнєцов Ю. Програма факультативного курсу «Лексика сучасної української мови» (7 клас). *Методичні діалоги*. 2006. № 1. С. 13–20.
5. Дворчук О.І. Використання спадщини В.О. Сухомлинського при вивченні педагогіки в університеті [Електронний ресурс]. Режим доступу: <http://s-journal.cdu.edu.ua/base/2008/v3/v3pp29-31.pdf>
6. Деркач Л. Дебатна гра важливий чинник розвитку риторичної культури. *Дивослово*. 2015. № 4 (697). С. 2–7.
7. Діденко Н.М. Методика позакласної роботи з української мови у процесі профільного навчання: автореф. дис. ... канд. пед. наук: 13.00.02. Київ, 2016. 22 с.
8. Дороз В.Ф. Методика навчання української мови в загальноосвітніх закладах: Навч. пос. Київ: Центр учбової літератури, 2022. 386 с.
9. Криворотенко О. Семінар як засіб розвитку самостійної пізнавальної діяльності школярів. *Дивослово*. 2014. № 6 (687). С. 2–7.
10. Криворотенко О. Учнівська конференція: технологія, методика, проведення та забезпечення суб'єктності учня в практичній діяльності. *Дивослово*. 2016. № 4. С. 2–8.
11. Методика навчання української мови в середніх освітніх закладах: підручник за ред. М.І. Пентиліук. Київ: Ленвіт, 2005. 385 с.
12. Свашенко А.О. Позакласна робота з фразеології. *Українська мова і література в школі*. 1986. № 4. С. 51–60.
13. Скрипник Л. Ти вірним був сином свого народу (сценарій позакласного заходу). *Українська мова і література в школі*. 2016. № 2 (125). С. 51–54.
14. Тихоша В.І. Факультативні заняття з рідної мови в школі / В.І. Тихоша, Г.М. Гайдученко, О.П. Карабуга, Н.В. Рябова. Харків: Вид. група «Основа», 2005. 176 с.

ПЕРЕЛІК ПИТАНЬ ДЛЯ МОДУЛЬНОЇ КОНТРОЛЬНОЇ РОБОТИ № 1

1. Предмет і завдання методики викладання української мови.
2. Наукові основи і джерела розвитку методики викладання укр. мови.
3. Зв'язок методики викладання укр. мови з суміжними дисциплінами.
4. Рідна мова – основа інтелектуального і духовного розвитку особистості.
5. Лінгвістичні основи навчання рідної мови.
6. Основні аспекти навчання рідної мови.
7. Формування мовленнєвих умінь і навичок учнів.
8. Зміст і принципи побудови курсів «Рідна мова», «Українська мова».
9. Основні етапи вивчення рідної мови.
10. Варіативність структури і змісту курсу «Рідна мова» в 5–9 і в 10–11 класах.
11. Суть методів і прийомів навчання, їх визначення.
12. Класифікація методів навчання.
13. Характеристика методів навчання української мови.
14. Засоби навчання мови.
15. Викладання української мови на рівні вимог сучасності. З'ясування поняття сучасний урок.
16. Типи уроків української мови.
17. Особливості структури уроків української мови.
18. Особливості технології уроків української мови.
19. Сучасні підходи до навчання української мови в закладах загальної середньої та фахової передвищої освіти.

ПЕРЕЛІК ПИТАНЬ ДЛЯ МОДУЛЬНОЇ КОНТРОЛЬНОЇ РОБОТИ № 2

1. Методи і прийоми навчання фонетики, орфоєпії, графіки. Система вправ у навчанні фонетики, орфоєпії, графіки.
2. Методи і прийоми навчання лексики і фразеології. Основні етапи вивчення лексики і фразеології. Система вправ у навчанні лексики і фразеології.
3. Методи і прийоми вивчення граматики. Головні поняття граматики. Основні напрями у методиці навчання граматики.
4. Методи і прийоми навчання морфології. Система вправ у навчанні морфології.
5. Методи і прийоми навчання синтаксису. Система вправ у навчанні синтаксису.
6. Методи і прийоми навчання орфографії. Класифікація диктантів.
7. Методи і прийоми навчання пунктуації. Система вправ у навчанні пунктуації.
8. Основні завдання словникової роботи на уроках мови та її принципи.
9. Зміст і форми словникової роботи. Основні види словникових вправ.
10. Робота над зв'язним мовленням.
11. Робота над текстом.
12. Методика роботи над усним і писемним висловлюванням.
13. Види робіт з розвитку писемного мовлення. Класифікація жанрів висловлювання.
14. Опрацювання стилів мовлення у 5–7 класах. Основні аспекти вивчення стилістики.
15. Завдання і вправи зі стилістики. Етапи вивчення стилістики.
16. Роль, місце та зміст позакласної роботи з української мови в закладах загальної середньої та фахової передвищої освіти.
17. Мета і завдання позакласної роботи з української мови.
18. Форми (види) і методи позакласної роботи з української мови.
19. Гуртки – найпоширеніша групова форма позакласної роботи.
20. Спецкурси та факультативні заняття з української мови.

ПЕРЕЛІК ПИТАНЬ ДО ЗАЛІКУ З «МЕТОДИКИ ВИКЛАДАННЯ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ»

1. Наукові основи і джерела розвитку методики викладання укр. мови.
2. Зв'язок методики викладання укр. мови з суміжними дисциплінами.
3. Рідна мова – основа інтелектуального і духовного розвитку особистості.
4. Лінгвістичні основи навчання рідної мови.
5. Основні аспекти навчання рідної мови.
6. Формування мовленнєвих умінь і навичок учнів.
7. Зміст і принципи побудови курсів «Рідна мова», «Українська мова».
8. Основні етапи вивчення рідної мови.
9. Варіативність структури і змісту курсу «Рідна мова» в 5–9 і в 10–11 класах.
10. Суть методів і прийомів навчання, їх визначення.
11. Класифікація методів навчання.
12. Характеристика методів навчання української мови.
13. Засоби навчання мови.
14. Проблемний підхід до визначення системи методів і прийомів навчання мови.
15. Викладання української мови на рівні вимог сучасності. З'ясування поняття сучасний урок.
16. Типи уроків української мови.
17. Особливості технології уроків української мови.
18. Методи і прийоми навчання фонетики, орфоєпії, графіки. Система вправ у навчанні фонетики, орфоєпії, графіки.
19. Методи і прийоми навчання лексики і фразеології. Основні етапи вивчення лексики і фразеології. Система вправ у навчанні лексики і фразеології.
20. Методи і прийоми вивчення граматики. Головні поняття граматики. Основні напрями у методиці навчання граматики.
21. Методи і прийоми навчання морфології. Система вправ у навчанні морфології.
22. Методи і прийоми навчання синтаксису. Система вправ у навчанні синтаксису.
23. Методи і прийоми навчання орфографії. Класифікація диктантів.
24. Методи і прийоми навчання пунктуації. Система вправ у навчанні пунктуації.
25. Основні завдання словникової роботи на уроках мови та її принципи.
26. Зміст і форми словникової роботи. Основні види словникових вправ.
27. Робота над зв'язним мовленням.
28. Робота над текстом.
29. Методика роботи над усним і писемним висловлюванням.
30. Види робіт з розвитку мовлення. Класифікація жанрів висловлювання.

31. Опрацювання стилів мовлення у 5–7 класах. Основні аспекти вивчення стилістики.
32. Завдання і вправи зі стилістики. Етапи вивчення стилістики.
33. Роль, місце та зміст позакласної роботи з української мови в закладах загальної середньої та фахової передвищої освіти.
34. Мета і завдання позакласної роботи з української мови.
35. Форми (види) і методи позакласної роботи з української мови.
36. Гуртки – найпоширеніша групова форма позакласної роботи.
37. Спецкурси та факультативні заняття з української мови.

ТЕСТОВІ ЗАВДАННЯ

1. Конкретною реалізацією методу є:

- а) прийом;
- б) аспект;
- в) принцип.

2. Серед змістових ліній Програми середньої загальноосвітньої школи знайдіть зайву:

- а) лінгвістична;
- б) комунікативна;
- в) культурологічна;
- г) діяльнісна (стилістична);
- ґ) опорна.

3. Для писемного спілкування характерні такі найважливіші особливості:

- а) вторинність;
- б) монологічність;
- в) невербальні засоби;
- г) можливість перечитування. **Що зайве?**

4. Процес реалізації мовної діяльності – це:

- а) мовлення,
- б) спілкування,
- в) мова?

5. Серед форм існування писемного мовлення виберіть зайве:

- а) переказ;
- б) ділові папери;
- в) дискусія;
- г) твори.

6. Творчі дії, які пов'язані з творчим мисленням, бо відображають здатність, готовність людини до виконання дій, - це:

- а) навички;
- б) уміння;
- в) методи.

7. На основі якого наріччя сформувалася сучасна українська літературна мова:

- а) південно-західного;
- б) північного;
- в) східного;

г) південно-східного.

8. Який із аспектів передбачає формування національної свідомості учнів:

- а) педагогічний;
- б) українознавчий;
- в) моральний;
- г) культурологічний;
- г) естетичний.

9. Форма мовлення адресата, розрахована на пасивне й опосередковане сприйняття адресатом – це:

- а) діалог;
- б) монолог;
- в) полілог.

10. Документ, в якому визначено мету й завдання курсу, обсяг і систему знань, коло умінь і навичок з української мови, що їх мають отримати учні в процесі навчання, – це:

- а) програма;
- б) підручник;
- в) Державний стандарт.

11. Серед форм існування усного мовлення виберіть зайве:

- а) монолог;
- б) розповідь;
- в) переказ;
- г) диспут.

12. Метод усного викладу вчителем матеріалу, який призначений для передачі і прийому готової інформації, за І. Лернером та К. Плиско називають:

- а) інформаційно-рецептивним;
- б) стимулюючо-пошуковим;
- в) проблемно-показовим.

13. Спеціальні картки з різними завданнями і вправами – це:

- а) схеми;
- б) дидактичний матеріал;
- в) малюнки

14. Мовний етикет – це:

- а) сукупність речень, об'єднаних у тематичну й структурну цілісність за правилами певної мовної системи;

б) правила мовленнєвої поведінки, прийняті національним колективом мовців;

в) модель побудови однотипних документів.

15. Спілкування – це:

а) один із виявів соціальної взаємодії, в основі якої лежить обмін думками, почуттями, волевиявленнями з метою інформування;

б) не тільки все те, що створене руками й розумом людини, а й вироблений століттями спосіб суспільного поводження, що виражається в народних звичаях, віруваннях, у ставленні один до одного;

в) найважливіший універсальний засіб організації та координації всіх видів суспільної діяльності.

16. Який із перерахованих аспектів передбачає всебічне вивчення мови як системи:

а) педагогічний;

б) лінгвістичний;

в) психологічний;

г) моральний;

д) естетичний.

17. Державна мова – це:

а) закріплена традицією або законодавством мова, вживання якої є обов'язкове в органах державного управління та діловодства;

б) єдина національна мова українського народу;

в) найважливіший універсальний засіб спілкування.

18. Усна форма мовлення:

а) вторинна за походженням і сприймається тільки на слух;

б) первинна за походженням, яка матеріалізується у звуках, жестах, міміці, паузах, інтонації й сприймається в основному на слух;

в) первинна за походженням, яка матеріалізується у жестах, міміці й сприймається зором.

19. Навчання мови у школі здійснюється протягом трьох етапів.

Виберіть зайве:

а) початковий;

б) проміжний;

в) основний;

г) узагальнюючий.

20. Вибираючи потрібний метод навчання, необхідно враховувати три основні функції, які повинен учитель реалізувати. Виберіть зайве:

а) навчальну;

- б) розвивальну;
- в) виховну;
- г) мислетворчу.

21. Наука про загальні закономірності навчання учнів рідної (державної) мови (засвоєння ними знань про мову, формування мовних і мовленнєвих умінь і навичок) – це:

- а) методика навчання укр. мови;
- б) психолінгвістика;
- в) лінгвістика.

22. Найпоширенішим видом наочності є:

- а) таблиці;
- б) схеми;
- в) картини;
- г) малюнки.

23. Вища форма загальнонародної мови – це:

- а) територіальні діалекти;
- б) арго;
- в) система стилів сучасної української мови;
- г) літературна мова;
- г) граматики.

24. Вивчення й аналіз передового педагогічного досвіду зараховуємо до :

- а) методів наукового дослідження;
- б) джерел розвитку методики;
- в) наукових засад.

25. Лексичні норми регулюють:

- а) наголошувальність слів;
- б) слововживання;
- в) правильну вимову;
- г) написання слів та їх частин.

26. Національна мова – це:

- а) сукупність усіх територіальних діалектів, соціальні жаргони, національний фольклор і літературна мова як форма національної мови, що об'єднує народ (або народи) у націю;
- б) затверджена Конституцією державна мова;
- в) офіційна мова, на якій розмовляють усі представники національних меншин.

27. Послідовні дії та операції, які виконуються багаторазово з метою набуття необхідних практичних умінь та навичок – це:

- а) прийоми;
- б) вправи;
- в) функції.

28. Серед форм існування усного мовлення знайдіть зайве:

- а) діалог;
- б) дискусія;
- в) реферат;
- г) розповідь.

29. Проблемні питання – це такі питання, які мають:

- а) «приховану суперечність»;
- б) спонукання до дії;
- в) не мають відповідей.

30. Спеціальна книга, яка є джерелом одержання знань і формування практичних умінь і навичок з української мови, - це:

- а) підручник;
- б) словник;
- в) довідник.

31. Який із аспектів навчання рідної мови передбачає всебічне вивчення мови як системи:

- а) українознавчий;
- б) лінгвістичний;
- в) комунікативний;
- г) моральний.

32. Об'єднана в одне ціле діяльність учителя й учнів, спрямована на засвоєння мовних знань, умінь і навичок, на організацію пізнавальної діяльності учнів, на виховання їх світогляду засобами предмета, - це:

- а) методи навчання;
- б) принципи навчання;
- в) прийоми навчання.

33. Мовна політика – це:

- а) система засадничих нормативних постанов, що ґрунтуються на комплексному оцінюванні мовної ситуації;
- б) взаємодія різних мов чи різних форм існування однієї мови в певній державі;
- в) це система заходів, спрямованих на регулювання мовних відносин в державі.

- 34. Здатність мовця виконувати мовленнєві дії відповідно до комунікативних умов і мети спілкування – це:**
- а) мовленнєві уміння;
 - б) мовленнєва компетенція;
 - в) мовленнєве спілкування.
- 35. Писемне спілкування на відміну від усного:**
- а) діалогічне;
 - б) монологічне;
 - в) полілогічне;
 - г) первинне.
- 36. Уроки української мови традиційно поділяють на дві групи, знайдіть зайве:**
- а) аспектні;
 - б) уроки розвитку мовлення;
 - в) диференційовані.
- 37. Тренувальна вправа, спрямована на самостійний зв'язний виклад учнями думок і почуттів, це:**
- а) диктант;
 - б) твір;
 - в) переказ.
- 38. Серед напрямків позакласної роботи з української мови знайдіть зайвий:**
- а) прагматичний;
 - б) гносеологічний;
 - в) гармонійний;
 - г) аксіологічний.
- 39. З якого розділу мовознавства починається вивчення систематичного курсу української мови в основній школі:**
- а) орфографії;
 - б) орфоепії;
 - в) графіки;
 - г) фонетики.
- 40. За обсягом перекази поділяються на:**
- а) докладні;
 - б) стислі;
 - в) вибіркові;
 - г) розширені. **Що зайве?**

41. Серед видів позакласної роботи, що ведуться постійно протягом року зі сталим складом учнів, знайдіть зайвий:

- а) випуск стіннівок;
- б) мовні тижні (декади);
- в) усний мовний журнал;
- г) лінгвістичні радіопередачі;
- г) гурткова робота.

42. Кілька однотипних граматичних значень і граматичних форм їх вираження становлять:

- а) граматичну категорію;
- б) граматичну форму;
- в) граматичне значення.

43. Сприяють засвоєнню лексичних одиниць мови, збагаченню словникового запасу учнів:

- а) творчі вправи;
- б) ситуативні вправи;
- в) словникові вправи.

44. Найпоширенішою груповою формою позакласної роботи є:

- а) мовні ранки, вечори;
- б) олімпіади;
- в) гуртки;
- г) екскурсії.

45. Виховний і розвивальний характер словникової роботи відображає такий принцип:

- а) позамовний;
- б) синтагматичний;
- в) парадигматичний;
- г) функціональний;
- г) контекстуальний.

46. Знайдіть зайвий вид диктанту за навчальною метою:

- а) навчальні;
- б) контрольні;
- в) навчально-контрольні;
- г) стимулюючі.

47. Позакласна робота з мови – це:

- а) факультативні заняття з мови;
- б) індивідуальні заняття з невстигаючими учнями;
- в) нестандартні уроки.

48. Осмислити семантичні відношення слів у тексті, особливості їх сполучуваності допомагає такий принцип словникової роботи:

- а) позамовний;
- б) синтагматичний;
- в) парадигматичний;
- г) функціональний;
- ґ) контекстуальний.

49. Знайдіть зайвий вид диктанту за характером відтворення диктованого тексту:

- а) текстуальні (без зміни тексту);
- б) вибірккові;
- в) вільні;
- г) творчі;
- ґ) зорові;
- д) диктанти-переклади.

50. Найпоширенішою групою формою позакласної роботи є:

- а) мовні ранки, вечори;
- б) олімпіади;
- в) гуртки;
- г) екскурсії.

51. Який принцип словникової роботи вимагає доцільного вибору слів залежно від їх стилістичного забарвлення, мети їх використання в мовленні, стилю висловлювання:

- а) позамовний;
- б) синтагматичний;
- в) парадигматичний;
- г) функціональний;
- ґ) контекстуальний.

52. Знайдіть зайвий вид диктанту за часом пояснення орфограм:

- а) попереджувальний;
- б) вільний;
- в) пояснювальний;
- г) коментований.

53. Серед основних форм позакласної роботи знайдіть зайву:

- а) систематична;
- б) індивідуальна;
- в) епізодична.

54. Розділ мовознавства, що розробляє теорію укладання словників:

- а) лексикологія;
- б) лексикографія;
- в) етимологія;
- г) грамати́ка.

55. Знайдіть зайвий вид переказу, твору за типом мовлення:

- а) розповідь;
- б) опис;
- в) редагування;
- г) міркування.

56. Серед масових форм позакласної роботи знайдіть зайве:

- а) вечори;
- б) ранки;
- в) дні;
- г) тижні, декади;
- г) семестри;
- д) фестивалі.

57. Вправа, в основі якої лежить відтворення змісту висловлювання і складання тексту за готовим матеріалом, це:

- а) твір;
- б) переказ;
- в) диктант.

58. Різновид текстів певного стилю, що різняться насамперед метою мовлення, сферою спілкування та іншими ознаками – це:

- а) стиль;
- б) жанр;
- в) етап;
- г) сфера.

59. Основними ознаками тексту є:

- а) темпоральність, інтонаційність, експресивність, концептуальність;
- б) зв'язність, діалогічність, цілісність, підпорядкованість;
- в) цілісність, інформативність, членованість, зв'язність.

60. Система мовних елементів, способів їх відбору й уживання, об'єднаних певним функціональним призначенням, - це:

- а) стиль;
- б) норма;
- в) мова;
- г) мовлення;
- г) мовний етикет.

61. Словники, що тлумачать походження слів, їхні найдавніші корені, зміни в їхній будові, а також розвиток значень слів, – це:

- а) тлумачні словники;
- б) орфоепічні словники;
- в) орфографічні словники;
- г) етимологічні словники.

62. Проблемні питання – це такі питання, які мають:

- а) «приховану суперечність»;
- б) спонукання до дії;
- в) не мають відповідей.

63. Що не зараховуємо до загальнодидактичних засад:

- а) науковість;
- б) системність;
- в) міжпредметні зв'язки;
- г) функційно-стилістичне спрямування.

64. Предмет методики охоплює:

- а) джерела розвитку методики;
- б) зміст навчання;
- в) діяльність учителя;
- г) діяльність учнів.

Що зайве?

65. Яка змістова лінія Програми формує вміння в усіх видах мовленнєвої діяльності:

- а) лінгвістична;
- б) комунікативна;
- в) культурологічна;
- в) діяльнісна.

66. Знайдіть зайвий вид вправ за класифікацією В. Онищука:

- а) підготовчі;
- б) інформаційні;
- в) вступні;
- г) тренувальні;
- г) завершальні.

ЛІТЕРАТУРА

1. Амерханян С. Урок української мови з елементами розвитку критичного мислення (9 клас). *Дивослово*. 2020. № 2 (755). С. 10–12.
2. Баранова О.С. Сучасний урок української мови як складова ефективного навчання мови і комунікації учнів. *Дивослово*. 2019. №4. С. 25–31.
3. Бойко Н.В. Застосування інноваційних методів навчання української мови в умовах карантину. *Українська мова і література в школах України*. Київ. 2022. №10. С. 3–7.
4. Бурда К. Критерії вибору вправ у процесі вивчення теми «Прийменник». *Українська мова і література в школі*. 2004. № 5. С. 19–23.
5. Галаєвська Л. Методи формування діалогічних умінь учнів на уроках української мови. *Українська мова і література в школі: науково-методичний журнал*. Інститут педагогіки НАНП України. Київ, 2022. № 2. С. 8–11.
6. Галаєвська Л. Реалізація методів активного навчання на уроках української мови в старшій школі. *Українська мова і література в школі: науково-методичний журнал*. Інститут педагогіки НАНП України. Київ, 2020. № 5. С. 2–6.
7. Глазова О. П. Кольорове слово. Зведений комплект з розвитку зв'язного мовлення. 5 клас. Харків: Веста, 2005. 112 с.
8. Глазова О. П., Кузнецов Ю. Б. Уроки рідної мови в 5 класі: Посібник для вчителя. Київ: Освіта України, 2005. 224 с.
9. Гнаткович Т. Генерування мовної компетентності здобувачів загальної середньої освіти в процесі вивчення синтаксису. *Українська мова і література в школі: науково-методичний журнал*. Інститут педагогіки НАНП України. Київ, 2021. № 6. С. 2–5.
10. Голуб Н.Б., Горошкіна О.М. Концепція навчання української мови учнів ліцею. Київ : *Педагогічна думка*, 2019. 77 с.
11. Голуб Н.Б. Читацька компетентність українських школярів крізь призму матеріалів міжнародного дослідження якості освіти PISA. *Український педагогічний журнал*. 2020. № 1. С. 57–63.
12. Голуб Н. Елементи практичної риторики на уроках української мови в 10–11 класах ліцею. *Українська мова і література в школі: науково-методичний журнал*. Інститут педагогіки НАНП України. Київ, 2019. № 3. С. 14–17.
13. Голуб Н. Мотиваційний аспект процесу формування мовленнєвої культури учнів 8 – 9 класів. *Українська мова і література в школі: науково-методичний журнал*. Інститут педагогіки НАНП України. Київ, 2019. № 5. С. 2–6.
14. Голуб Н., Горошкіна О. Вправа як важливий складник компетентнісно орієнтованих методик. *Українська мова і література в школі: науково-методичний журнал*. Інститут педагогіки НАНП України. Київ, 2022. № 2. С. 2–7.
15. Горошкіна О. Формування читацької культури учнів ліцею на уроках української мови. *Українська мова і література в школі: науково-методичний журнал*. Інститут педагогіки НАНП України. Київ, 2019. № 3. С. 10–13.
16. Дика Н. Робота над граматичними (морфологічними) помилками. *Дивослово*. 2002. № 12. С. 30–33.

17. Дороз В.Ф. Вивчення лексикології в умовах діалогу культур: Навч. посібник. Ніжин: ТОВ «Видавництво Аспект-Поліграф», 2006. 264 с.
18. Дороз В.Ф. Методика навчання української мови в загальноосвітніх закладах: Навч. пос. Київ: Центр учбової літератури, 2022. 386 с.
19. Дубовик С. Застосування методики взаємного навчання на уроках української мови в школі (вивчення тем «Прислівник» і «Дісприслівник»). *Українська мова і література в школі*. 2004. № 4. С. 6–8.
20. Жуковська Н. Дидактичний матеріал для додаткової роботи на уроках української мови (5–9 клас) (на матеріалі творів Т.Г. Шевченка). *Українська мова і література в школі: науково-методичний журнал*. 2022. № 2 (161). С. 24–30.
21. Коваль В. Безмежний як думка (Система комбінованих уроків із вивчення фразеологізмів). *Українська мова й література в середніх школах, гімназіях, ліцеях та колегіумах*. 2005. № 6. С. 6–11.
22. Корнедецька О.П. Використання інформаційних технологій на уроках української мови. *Дивослово*. 2020. № 1 С. 18–24.
23. Коршун Т. Слово – основний продукт мовленнєвої діяльності, центральна одиниця внутрішнього лексикону. *Рідні джерела*. 2001. № 2. С. 14–17.
24. Кочан І.М., Захлюпана Н.М. Словник-довідник з методики викладання української мови. 2-ге вид., виправл. і доп. Львів: вид. центр Лну ім. івана Франка, 2005. 306 с.
25. Кравчук Т. Формуємо вміння будувати діалог (На прикладі аналізу оповідань Василя Сухомлинського з використанням рольової гри «Шість капелюхів») (5 клас). *Дивослово*. 2021. № 4 (769). С. 5–9.
26. Кузнєцова О. Самостійна робота як засіб самоосвіти учнів. *Дивослово*. 2020. № 3 (756). С. 7–13.
27. Кучеренко І. Формування дискурсивного мовлення особистості засобами технології розвитку критичного мислення. *Українська мова і література в школах України*. 2020. № 1–2. С. 4–12.
28. Кучерук О. Навчання української мови на засадах медіаосвіти в загальноосвітній школі: соціальний соціокультурний аспект. Наукові праці Кам'янець-Подільського національного університету ім. Івана Огієнка: *Філологічні науки*. Вип. 51. 2020. С. 76–80.
29. Лавренюк В. Інноваційний і традиційний підходи у викладанні лінгвістичних дисциплін. *Дивослово*. 2020. № 2 (755). С. 2–5.
30. Лаврінчук І. Аналіз диктанту. Алгоритм роботи над помилками. *Українська мова і література в школі*. 2005. № 6. С. 11–13.
31. Лотоцька А., Пасічник О. Організація дистанційного навчання в школі. Методичні рекомендації. Київ, 2020. 71 с.
32. Мамчук Л.І. Традиційні та інтерактивні методи формування комунікативної компетентності особистості. *Українська мова і література в школі*. 2021. № 1. С. 8–14.
33. Мащенко Л. Дієприкметник, дієприслівник як форми дієслова. Нестандартний урок з мови. *Українська мова та література*. 14 (366), 2004. С. 5–7.
34. Методика навчання української мови в середніх навчальних закладах / Колектив авторів за редакцією М. І Пентилюк: М. І Пентилюк, С. О. Караман, О. В. Караман, О. М. Горошкіна, З. П. Бакум, М. М. Барахтян, І. В. Гайдаєнко, А. Г. Галетова,

- Т. В. Коршун, А. В. Нікітіна, Т. Г. Окунович, О. М. Решетилова. Київ: Ленвіт, 2004. 400 с.
35. Новосьолова В. Метод вправ в умовах дистанційного навчання української мови: практичний аспект. *Українська мова і література в школі: науково-методичний журнал*. Інститут педагогіки НАНП України. Київ, 2022. № 5 (162) С. 2–5.
 36. Обручар А.Д. Ефективні методи і форми роботи з розвитку творчих компетентностей учнів на уроках української мови: Навчально-методичний посібник. Ужгород: Гражда, 2020. 152 с.
 37. Омельчук С. Реалізація дослідницького методу в процесі формування мовленнєво-комунікативних умінь учнів (на матеріалі вивчення складнопідрядних речень з кількома підрядними). *Дивослово*. 2003. № 3. С. 35–36.
 38. Омельчук С. Сучасна українська лінгводидактика: норми в термінології і мовна практика фахівців : монографія. Київ: Видавничий дім «Києво-Могилянська академія», 2019. 356 с.
 39. Омельчук С. Формування навичок стилістичного аналізу складних синтаксичних конструкцій. *Дивослово*. 2003. № 12. С. 33–35.
 40. Омельчук С. Формування мовленнєво-комунікативних умінь на синтаксичній основі (система мовленнєвих вправ у 9 класі). *Дивослово*. 2004. № 6. С. 8–11.
 41. Пентилюк М. Гармонійний розвиток особистості школяра засобами української мови крізь призму педагогічних досліджень. *Українська мова і література в школі: науково-методичний журнал*. Інститут педагогіки НАНП України. Київ, 2019. № 3 С. 2–9.
 42. Пентилюк М.І. Державний стандарт мовної освіти у світлі сучасної методики української мови. *Українська філологія: теоретичні та методичні аспекти навчання*. Черкаси: Брама – Україна, 2005. С. 41–47.
 43. Пентилюк М. Мовленнєві помилки та принципи їх класифікації. *Українська мова та література в школі*. 2003. № 3. С. 26–29.
 44. Плиско К. М. Синтаксис української мови в опорних конспектах, таблицях і завданнях. Харків: Вид. група «Основа», 2004. 96 с.
 45. Попова Л. Класифікація засобів компетентісно орієнтованого навчання української мови. *Українська мова і література в школі: науково-методичний журнал*. Інститут педагогіки НАНП України. Київ, 2019. № 4. С. 2–5.
 46. Попова Л. Проблеми й перспективи організації дистанційного навчання української мови. *Українська мова і література в школі: науково-методичний журнал*. Інститут педагогіки НАНП України. Київ, 2020. № 5. С. 7–9.
 47. Семенов О. Ячменюк М. Мовно-методична підготовка майбутнього вчителя словесника до використання засобів медіаосвіти: монографія. Суми: Видавництво СумДПУ імені А.С. Макаренка, 2019. 211 с.
 48. Скуратівська Г. Формування загальнонавчальних умінь під час вивчення фонетики, графіки, орфоєпії, орфографії. *Українська мова і література в школі*. 2003. № 8. С. 13–6.
 49. Ушакова Т. Розвиток учнівської творчості і національно-патріотичне виховання засобами української мови та літератури. *Освіта XXI століття: теорія, практика, перспективи*. Київ: Фенікс, 2019. С. 259–261.

50. Філь А. Інноваційні інструменти навчання української мови в закладах загальної середньої освіти. *Українська мова і література в школі: науково-методичний журнал*. Інститут педагогіки НАНП України. Київ, 2021. № 4 (157). С. 14–15.
51. Хом'як І. Вивчення лексики у поєднанні з орфографією. *Дивослово*. 2002. № 6. С. 20 – 24.
52. Хом'як І. Навчання орфографії у зв'язку зі словотвором. *Урок української*. 2002. № 7. С. 38–42.
53. Шелехова Г. Урахування компетентнісного підходу до розвитку мовлення старшокласників на уроках української мови. *Українська мова і література в школах України*. 2018. № 4. С. 40–45.
54. Шляхова В. Опанування способів тлумачення лексичного значення. *Українська мова і література в школі*. 2003. № 3. С. 30–34.
55. Шляхова В., Нечитайло Н. Робота зі словниками на уроці української мови. *Українська мова та література в школі*. 2002. № 8. С. 11–13.
56. Ющук І. До методики синтаксичного аналізу речення. *Дивослово*. 2003. № 10. С. 33–37.
57. Ющук І. Художній текст у вивченні мови. *Дивослово*. 2021. № 4. С. 2–4.
58. Якимець Н. Новітні підходи викладання на сучасному уроці солов'їної. *Дивослово*. 2022. № 5. С. 9–15.

Програми навчальних предметів, факультативів, спецкурсів, рекомендованих до використання в навчально-виховному процесі загальноосвітніх закладів

1. Артеменко Є. Світ українського слова. Методичні рекомендації щодо організації та змісту навчально-виховного процесу в закладах освіти Київщини в 2005–2006 навчальному році / За заг. ред. Н. І. Клокар. Біла Церква: КОППОК, 2005. Ч. II. С. 167–177.
2. Глазова О., Кузнєцов Ю. Програма факультативного курсу «Лексика сучасної української мови» (7 клас). Методичні діалоги. 2006. № 1. С. 13–20.
3. Заболотний О. Вступ до мовознавства. 10–11 класи. Методичні рекомендації щодо організації та змісту навчально-виховного процесу в закладах освіти Київщини в 2004–2005 навчальному році / За заг. ред. Н.І. Клокар. Біла Церква: КОППОК, 2004. Ч. II. С. 46 – 53.
4. Кононович В. Від авторської казки до вершини? Творчі роботи на уроках мови та літератури. *Українська мова та література в школі*. 2005. № 13. С. 6–9.
5. Програма з української мови для загальноосвітніх навч. закл. з укр. мовою навчання (5–7 класи) / уклад. Г.Т. Шелехова та ін. *Укр. мова і літ-ра в шк. України*. 2015. № 7–8. С. 13–27.
6. Програма 2017: українська мова. 5–9 класи: оновлена програма для загальноосвітніх навч. закл. київ, 2017. URL: [https:// ukrmon59-new.ed-era.com/zmist.html](https://ukrmon59-new.ed-era.com/zmist.html).
7. Романюк Є. Авторська програма «Основи культури мовлення». *Українська мова і література в школі*. 2003. № 3. С. 59–60.
8. Рубан І. Українська мова. 6–9 класи. Методичні рекомендації щодо організації та змісту навчально-виховного процесу в закладах освіти Київщини в 2005–2006 навчальному році / За заг. ред. Н.І. Клокар. Біла Церква: КОППОК, 2005. Ч. II. С. 177–190.
9. Сідько О. Культура мовлення. 10 клас. Методичні рекомендації щодо організації та змісту навчально-виховного процесу в закладах освіти Київщини в 2005–2006

- навчальному році / За заг. ред. Н.І. Клокар. Біла Церква: КОПОПК, 2005. Ч. II. С. 27–32.
10. Скуратівський Л. В. та ін. Рідна (українська) мова: Програма для загальноосвітніх навчальних закладів / Л. В. Скуратівський, Г. Т. Шелехова, В. І. Тихоша, А. М. Корольчук, В. І. Новосолова, Я. І. Остаф. Ірпінь: Видавничо-торгова фірма «Перун», 2005. 176 с.
 11. Цимбалюк В. Культура мовлення. 8–9 класи. Методичні рекомендації щодо організації та змісту навчально-виховного процесу в закладах освіти Київщини в 2005–2006 навчальному році / За заг. ред. Н.І. Клокар. Біла Церква: КОПОПК, 2005. Ч. II. С. 99 – 103.

Підручники

1. Глазова О.П., Кузнецов Ю.Б. Рідна мова: підручник для 6 класу загальноосвітніх навчальних закладів. Київ: «Зодіак-ЕКО», 2006. 288 с.
2. Глазова О.П., Кузнецов Ю.Б. Рідна мова: підручник для 7 класу загальноосвітніх навчальних закладів. Київ: «Зодіак-ЕКО», 2007. 288 с.
3. Глазова О.П., Кузнецов Ю.Б. Українська мова: підручник для 9 класу загальноосвітніх навчальних закладів. Київ: «Зодіак-ЕКО», 2009. 225 с.
4. Глазова О.П. Українська мова: підручник для 5 класу закладів загальної середньої освіти. Київ: Видавничий дім «Освіта», 2018. 240 с.: іл.
5. Глазова О.П. Українська мова: підручник для 7 класу загальноосвіт. навч. закл. Київ: Видавничий дім «Освіта», 2016. 272 с.: іл.
6. Глазова О.П. Українська мова: підручник для 8 класу загальноосвіт. навч. закл. Київ: Видавничий дім «Освіта», 2016. 288 с.
7. Данилевська О.М. Українська мова: підручник для 8 класу закладів загальної середньої освіти. Київ: Оріон, 2021. 288 с.
8. Єрмоленко С.Я. Українська мова: підручник для 5 класу закладів загальної середньої освіти. Київ: Грамота, 2018. 250 с.
9. Єрмоленко С.Я. Українська мова: підручник для 7 класу загальноосвіт. навч. закл. Київ: Навчальне видання, 2014. 287 с.
10. Єрмоленко С.Я., Сичова В.Т. Українська мова: підручник для 9 класу загальноосвіт. навч. закл. Київ: Грамота, 2009. 304 с.: іл.
11. Заболотний О.В. Українська мова: підручник для 7 класу загальноосвітніх навчальних закладів. Київ: Генеза, 2015. 256 с.
12. Заболотний О.В. Українська мова: підручник для 8 класу загальноосвітніх навчальних закладів. Київ: Генеза, 2016. 221 с.
13. Заболотний О.В. Українська мова: підручник для 9 класу загальноосвітніх навчальних закладів. Київ: Генеза, 2009. 240 с.
14. Кобцев Д.А. Українська мова 7 клас: підручник для загальноосвітніх навчальних закладів з українською мовою навчання. Харків: Видавнича група «Основа», 2015. 296 с.
15. Коржова Н., Корнієвська Н. Українська мова за новою програмою: 11 клас. Київ: Шкільний світ, 2011. 128 с.
16. Пентиліук М.І., Гайданко І.В., Ляшкевич А.І., Омельчук С.А. Рідна мова 7 клас: підручник для загальноосвітніх навчальних закладів. Київ: «Освіта», 2007. 288 с.
17. Пентиліук М.І., Гайданко І.В., Ляшкевич А.І., Омельчук С.А. Українська мова 9 клас: підручник для загальноосвітніх навчальних закладів. Київ: «Освіта», 2009. 337 с.
18. Скуратівський Л.В. Українська мова: Елементи практичної риторики: Додаток до підручника «Українська мова, 10–11 класи». Київ: Освіта, 2004. 128 с.

19. Шелехова Г.Т. Українська мова: підручник для 11 класу загальноосвітніх навчальних закладів з українською мовою навчання. Київ: Педагогічна думка, 2011. 128 с.
20. Юшук І.П. Українська мова: підручник для 7 класу загальноосвітніх навчальних закладів. Тернопіль: Навчальна книга – Богдан, 2015. 296 с.: іл.